

katedra

YU ISSN 00022/9296
25. FEBRUAR 1980

LETNIK XX ST. 1
CENA 5 DIN

ŠTUDENTSKI DOMOVI IN NJIHOVA GRADNJA

Že v prejšnji številki Katedre sem pisal o burnem razpletu decembrske seje sveta univerze v Mariboru in nesoglasij glede gradnje študentskih domov.

Bistvo problema je v tem, da so študenti VSOD Kranj v dopolnilnem programu gradnje študentskih domov za leto 1980 ostali praznih rok. Da ponovim, mariborski univerzi je bilo najprej obljubljenih skupno 275 študentskih postelj (od tega 135 za VSOD Kranj ter 140 za študente v Mariboru). Toda: delegati v skupščini izobraževalne skupnosti Slovenije so na skupnem zasedanju zbora uporabnikov in zbora izvajalcev 20. 6. 1979 sprejeli dopolnilni program gradnje domov za učence in študente, po katerem se financira iz sredstev, združenih v letu 1980, 140 študentskih postelj za univerzo v Mariboru. Kolikor bi se zbralo več sredstev, kot se ocenjuje, bi se kot dodatek k dopolnilnemu programu realiziralo še preostalih 135 postelj. Po številkah sodeč bi dodatek utegnil biti namenjen VSOD Kranj, vodstvo VSOD in njeni študenti pa se s tem ne strinjajo. Zato so predlagali, da zadevo preuči svet univerze v Mariboru, kajti le ta organ lahko odloči, kje naj se gradi teh 140 postelj: v Kranju ali v Mariboru. Kranjčani izhajajo iz predpostavke, da sredstva niso bila namensko krajevno razporejena, ampak so bila dodeljena univerzi v Mariboru kot celoti.

Sedaj pa je potrebno rešiti vprašanje, kje je teh 140 postelj bolj potrebnih. Potrebe so na obeh straneh: v Kranju še ni nobenega študentskega prenočišča,

v Mariboru pa stagnira gradnja stolpiča ŠD 3, ki ne more biti zgrajen v celoti oziroma se ga sploh ne more graditi, saj je iz rednega programa financiranih le 160 ležišč. Potrebe znašajo 300 ležišč, preostalih 140 ležišč pa naj bi se dopolnilo iz dopolnilnega programa. Iz obeh programov je za Maribor vključena tudi gradnja kuhinje v domu učencev srednjih šol, zagotavlja pa se še 150 mest v skupnem zaklonišču.

V analizi celotne problematike smo delegati študenti v svetu univerze v Mariboru podprli gradnjo študentskega doma v Kranju, saj je tamkajšnje stanje v resnici nevzdržno. Ker odločitev na decembrski seji ni bila sprejeta v enakem besedilu (študentska delegacija je negirala stališča delegacij delavcev in uporabnikov), je sledil postopek usklajevanja. Imenovana je bila komisija, v katero sta bila iz vsake od treh delegacij voljena po dva člana. Ta komisija naj bi zadevo ponovno preučila. Po ponovnih analizah komisija ni uspela rešiti problema, zato se je delegacija študentov na zadnji seji sveta univerze 11. 1. 1980 ponovno negativno izrekla. Po poslovniku sveta univerze v Mariboru smo zadevo soglasno umaknili z dnevnega reda, pri tem pa sprejeli sklep, da se zadevo daje v obravnavo podpisnikom družbenega dogovora o gradnji domov za učence in študente pri izobraževalni skupnosti Slovenije, kjer naj lokacijo Maribora in Kranja čimprej ponovno in enakopravno preučijo.

Stojan Kravanja

KAKO UNIVERZA V MARIBORU SODELUJE PRI SAMOUPRAVNEM PREOBLIKOVANJU OBČINE MARIBOR

Na seji koordinativnega odbora na univerzi v Mariboru za izvedbo razprave o samoupravnem razvoju občine Maribor smo se predstavniki univerze dogovorili o izpeljavi akcije. Za univerzo, ki razpolaga z mnogo kakovostnega usmkega potenciala in je po izobrazbi, znanju, znanstvenem kadru, znanstvenih metodah itd. gotovo vodilna institucija v občini Maribor, obstajajo določene specifične naloge, ki naj bi prispevale k javni razpravi o samoupravni preobrazbi občine Maribor. Predvsem bi posamezniki in šole na mariborski univerzi morali reševati razne odprte probleme, in nanje dajati strokovne odgovore, ki bi jih tudi ustrezno argumentirali. Prav to namreč v sedanjih fazi razprav in reševanja odprtih problemov manjka in so bili

do zdaj odgovori pavšalni. Zato bomo od koordinativnega odbora občine Maribor zahtevali, naj pošlje naloge, na univerzi pa se bomo dogovorili, kdo bo določena vprašanja reševal. Delite dela bo predvidoma taka.

— VEKS bo reševala probleme predvsem z ekonomskega vidika (npr., kaj je z zelenim planom posameznih občin);

— VPS bo primerjala in usklajevala nove organizacijske oblike z zakoni, samoupravnimi sporazumi in ustavo;

— Marksistični center bo preučeval organiziranost subjektivnih sil (ZK, zveza sindikatov, ZSDL, ZSMS, zveza rezervnih vojaških starešin...) v novih razmerah;

— PA bo, če bo potrebno, izdelala študijo o vzgojnih in izobraževalnih vidikih.

S tem bo tudi univerza prispevala k samoupravni preobrazbi občine. Sedaj je jasno, da se bo občina delila. Naloga pa je, poiskati najbolj racionalne in najustreznejše oblike novih občin, določiti njihove pristojnosti in pristojnosti mestne skupščine.

Študente zelo zanima, kako bo preobrazba občine vplivala na štipendijsko politiko, kako bo z lokacijo novih študentskih domov in predvsem koliko bo nova oblika zagotavljala boljše reševanje tudi študentskih problemov, torej koliko bodo študenti prišli v družbenem odločanju bolj do veljve. Vsekakor bo zadnje doseglo višjo kvaliteto, saj pomeni preobrazba sedanje občine na več občin boljše samoupravne odnose.

Zdravko Kravanja

DAN AKTIVNE KULTURE V MARIBORU

Skupina VETERNICA — večer ORANJE

Kulturna komisija OO ZSMS Elektrotehnika, VTS Maribor, bo v četrtek, 28. 2. 1980, ob 20. uri v telovadnici študentskih domov organizirala predstavitev skupine Vetrnica (študentsko kulturno društvo FORUM iz Ljubljane) z večerom ORANJE (srečanje — raziskovanje na osnovi človekove aktivne energije v prostoru). Večer bosta vodila Vlado Sav in Filipe Balucani.

ORANJE je oblika dejavne, neposredne prisotnosti v okolju. Srečanje je odprto in dostopno vsakomur, ki se je pripravljen udeležiti doganja s preprosto človeško prisotnostjo, brez iskanja pomenskosti v lastni aktivnosti in dejavnosti ostalih. Gre za obliko budnosti, pozornosti, zaznavanja sveta (prostora, ljudi), ne za izražanje misli ali čustev. Ne gre za aktivnost, ki izvira iz odločitev, namenov, temveč za dejavnost, ki se sama poraja iz odprtosti vseh čutil, iz odzivanja na impulze življske energije v posamezniku in okolju. Dogajanje je brez praktičnih ali estetskih ciljev; gre le za preprosto, dejavno bivanje v trenutnem okolju. Taka aktivnost je možna le v

manjših skupinah prisotnih ljudi, ob predhodni seznanjenosti z namenom srečanja in v okoliščinah, ki zagotavljajo nemoteno dogajanje.

KAJ JE NOVEGA V OO ZSMS NA VSOD

Mnogo. Pravkar smo se vrnili s seminarja v Bohinju. Le-ta je za naše nadaljnje delo izrednega pomena.

Na seminarju smo si po analizi našega dosedanjega delovanja začrtali tudi smeri za delo v bodoče. Z namenom, da bi študentje še aktivneje sodelovali v samoupravnih procesih, smo organizirali predavanje in delo po skupinah na temo Delegat v samoupravni praksi in s tem pričeli ciklus izobraževalnih predavanj, ki bodo v bodoče potekala na šoli v popoldanskih urah. S temi seminarji želimo tudi vse druge študente seznaniti z delovanjem delegatov.

Prav tako se v dosedanjem obdobju ne moremo pohvaliti z veliko aktivnostjo pri delu v občudskih dejavnostih, zato smo tudi tej temi na seminarju posvetili precej pozornosti.

Osnovni problemi, s katerimi se srečujemo na tem področju, so: kadrovska problematika komisij, nedelavnost nekaterih komisij, ki so pomembne za uspešno delo študentov, premajhna pozornost pri idejnopoličnem usposabljanju študentov.

Rezultati dela po skupinah so dali jasne odgovore na vse te probleme in lahko rečemo, da smo se že takoj po seminarju z vso resnostjo lotili izvrševanja na novo zastavljenih nalog in da so vidni že prvi rezultati. Tako smo že okrepili članstvo posameznih komisij, komisija so že izdelale podrobne programe dela, predvsem pa akcijske programe za kratkoročne obdobja. Pričeli smo z učinkovitim obveščanjem študentov z izdajanjem 14-dnevnega INFORMATORJA. Torej lahko rečemo, da seminar za nas pomeni prelomnico pri nadaljnjem — še boljšem delu. Cilje, ki smo si jih zastavili, bomo skušali tudi v celoti realizirati.

Kako bo to potekalo, pa vas bomo sprti obveščali.

Tovariški pozdrav

študentje VSOD

Časopis univerzitetne sodobnosti Katedra. Naslov uredništva: 62000 Maribor, Obparku 5, tel. 22 004. Številka žiro računa: 51800—678—81846.

Izdaja univerzitetna konferenca ZSMS Maribor.

Številko urejajo: Zdravko Kravanja (glavni urednik, visoko šolstvo in politika), Andrej Robič (v. d. Stajner (srednješolstvo), Marjan Hani (tehnični urednik), Jožica Bauman, Petra Cebokli, Darinka Koreza, Teržan, Igor Turčin in Lucijan Vihar. Tajnica uredništva: Slavica Domanjko. Distributer: Vlado Hojnki. Kranj, Franc Kržan, Mojca Majerle, Lujo Polanec, Marjan Pungartnik (predsednik), Bogdan Čepič, Katedra izhaja ob podpori šol univerze v Mariboru, univerzitetne konference ZSMS Maribor, Slovenije in raziskovalne skupnosti Slovenije.

Tisk: ČGP Večer, Tržaška 14

Cena izvoda 5 din. Letna naročnina 50 din. Nenaročenih slik in rokopisov ne vračamo. Uradne ure vsak delavnik od 11.30 do 13.30.

odgovornega urednika, informacije), Iztok Jančar (likovnost in fotografija), Ivan Soče (teorija), Tanja Stojan Kravanja, Jože Muršič, Jana Padežnik, Srečko Pirtovšek, Blaž Raloff, Josip Skramlec, Zvone Izdajateljski svet: Marija Debelak, Marjan Fekonja, Miroslava Geč-Korošec, Miran Krajšek, Fanika Franci Rogelšek, Vili Vindiš, Sebastijan Strašek, Črtomir Stropnik, Ivan Soče, Zvone Teržan, izobraževalne skupnosti Slovenije, kulturne skupnosti Slovenije, zveze skupnosti za zaposlovanje

Razprava o politični situaciji študentov na mariborski univerzi

Konec januarja je bil, na pobudo republiške konference ZSMS in univerzitetne konference ZSMS Maribor, sklican sestanek predstavnikov RK ZSMS, CK ZKS, CK ZK Maribor, OK ZSMS Maribor, UK ZSMS Maribor, univerze v Mariboru in UK ZK Maribor.

Pogovarjali so se o problematiki študentov v Mariboru. Sestanek je imel namen oceniti splošno politično stanje študentov v Mariboru kot dopolnilo k pregledu celotne slike življenja in dela študentov v Sloveniji. Podoben sestanek v Ljubljani je že bil.

Kot podlaga za razpravo je bilo podano gradivo, ki je preciziralo politični, samoupravni in gospodarski položaj v vzgojno-izobraževalnem in raziskovalnem procesu ter položaj študentov v interesnih dejavnostih. Mnenje navzočih je bilo, da je bil material presplošen, brez jasno formuliranih praktičnih nalog. Premalo je bilo v njem zajeto, katere so skupne točke akcij študentov v Mariboru, OK ZSMS, JLA pa tudi UK ZSMS Ljubljana.

Prav gotovo drži, da je od aktivnosti ZSMS na mariborski univerzi odvisna kvaliteta in množičnost vseh študentskih dejavnosti.

V študentski organizaciji se študenti borijo in uresničujejo osebne, študentske in družbene cilje. Cilj študentov, je, da na napreden in demokratičen način kopičijo znanje (ne podatke), da si zagotovijo eksistenčne pogoje, si oblikujejo celovite, svobodne osebnosti z udejstvovanjem v raznih oblikah interesnih dejavnosti, da se vključujejo v reševanje svojih problemov po poti samoupravnega dogovarjanja itd. Vendar veliko študentov živi zaradi slabega družbeno-ekonomskega položaja, neustreznega vzgojno-izobraževalnega procesa in slabega poznavanja svoje vloge kot študenta v današnji družbi, s preprostimi cilji, kot so študiranje za izpite (ne za znanje) ali čim dlje ostati na univerzi. Naloga ZSMS na univerzi je tudi odpravljanje vzrokov, ki vodijo v popačenje ciljev posameznih študentov, kajti študenti s takimi cilji nimajo posebnih interesov delati v ZSMS.

Naslednji problem povzroča povečana intenzivnost študija, čeprav se pogoji študija ne izboljšujejo, kar od študentov zahteva večje študijske napore in večjo porabo časa v ta namen. Mogoče je tudi to razlog, da ni prave množičnosti v ZSMS na univerzi.

Glavni vzrok nemnožičnosti pa verjetno tiči v tem, da se večina problemov ne rešuje in se ti iz leta v leto kopičijo. Prostorov za obštudijske dejavnosti ni. Verjetno smo edina univerza v Jugoslaviji in celo v Evropi brez telovadnice. ZSMS na univerzi je v stalni finančni stiski, kakor OO ZSM, ki nimajo dovolj sredstev za množično dejavnost, kakor UK ZSMS, ki se vsako leto bori za zagotovitev sredstev za svojo in obštudijsko dejavnost na univerzi v Mariboru. Lani sploh ni bil podpisan samoupravni sporazum za financiranje obštudijskih dejavnosti na univerzi. Ta stvar se bo ponovila, če se OO ZSMS ne bodo borile za dotacije za svojo dejavnost od temeljnih sredin, v katerih delajo, saj so dohodki republiške izobraževalne skupnosti za obštudijske dejavnosti preskromni za pokrivanje potreb OO ZSMS kot UK ZSMS.

ZSMS pa se kot družbenopolitična organizacija še vse preveč ukvarja z operativnim, administrativnim delom, pa tudi z izvedbo obštudijskih dejavnosti študentov. To je

balati, ki hromi njeno pravo angažirano politično akcijo.

Tudi ni pravega usposabljanja kadrov, ko pa je pri posamezniku kvalitete nivo dosežen, pa ta že zapusti univerzo.

Ni kontinuitete v akcijah pri reševanju problemov. Mnogokrat nove generacije ne nadaljujejo poti predhodnikov, ampak opravljajo Sizifovo delo — vse od začetka.

Takih problemov, ki jih ZSMS na univerzi ne zrine z mrtve točke, je še več. Vse to pa pomeni, da ni pravih rezultatov. Zato velik del študentov ne vidi smotra svojega delovanja znotraj ZSMS in samoupravnega sistema.

Vendar je ZSMS na univerzi dosegla višjo raven. Če za njeno dejavnost za šestdeseta leta velja usmerjenost le na določena področja, pa v sedemdesetih letih velja vsestranost in večja permanentnost, kar pa še ne pomeni, da je vse v redu.

Samoupravni proces v študentski sredini še ni prav zaživel. Razlog je najti v slabši aktivnosti študentske organizacije. Velikokrat se zgodi, da so študenti pasivni tudi tedaj, ko se razpravlja in odloča o tipično študentskih in njihovih materialnih vprašanjih. Še vedno ni prave povezanosti med delegati in bazo. Ta delegatski sistem smo pretogo prenesli iz drugih sredin v študentske, ne da bi ga preučili in ustrezno prilagodili specifični samoupravni organiziranosti. Tudi vključevanje srednjih šol v ta partitni sistem bi morali tako obravnavati.

Delegatski sistem ni izdelan po nekaj lestvici in zato ugotavljamo določene praznine. Na šolah namreč ni delegatskih konferenc, na katerih bi usklajevali, pretehtali določena mnenja, hotenja in odločitve. Tako so delegati v svetu univerze brez definirane baze, z vsemi študenti šole, katere delagati so, pa ne morejo priti v stik. Delegatskih konferenc pa ni bilo niti na visokih temeljnih organizacijah.

Relacije med študenti in pedagoškim kadrom so velikokrat na odnosu enakopraven — bolj enakopraven. Delegati v svetu univerze in v svetih šol so premalo aktivni. So večinoma le spremljevalci diskusij in se premalo vključujejo v sporazumevanje o študentskih zadevah.

Dobro bi bilo nadaljevati ocenjevanje aktivnosti pedagoških delavcev. Razvijati moramo tudi ocenjevanje idejnopolitične in samoupravne naravnosti profesorjev, kar bi prispevalo k objektivnejši oceni dela pedagogov.

Obštudijska dejavnost študentov še vedno ni rešena, ni namreč materialne podlage za razvoj le-te. Finančna sredstva za delovanje KUD Študent, Katedre, delovne brigade in Mednarodni klub prijateljstva so zelo skromna. Tudi primernih prostorov za izvajanje obštudijskih dejavnosti ni. Vprašanje, ali bi krepili in razvijali institucionalne oblike obštudijskih dejavnosti (na ravni univerze) ali v temeljnih sredinah, je rešeno. Saj mnogo študentov lahko vadi, sodeluje v krajevnih skupnostih in občinah, v raznih sekcijah in klubih, tista manjšina kvalitetnih pa je vključena v dejavnosti na univerzi. Vendar se pojavlja vprašanje, koliko je v teh društvih na univerzi res študentov.

Potrebe po prostorih za obštudijske dejavnosti na univerzi v Mariboru bo mogoče zagotoviti v skupni akciji s študentskim domom. V nadaljnji graditvi in razvoju študentskih domov je namreč predvidena gradnja rekreacijskih objektov in objektov skupne porabe. Tako bi naj študentski

domovi bili center tudi za druge dejavnosti, ne pa samo za bivanje študentov.

Tu bi omenil kritični odnos razpravljalcev do stanovanjske politike, ki v bodoče ne predvideva zbiranja sredstev za gradnjo študentskih domov. Kritični odnos udeležencev sestanka se je nanašal tudi na dejstvo, da bo v prihodnje družbenoekonomski položaj študenta odvisen predvsem od načina vstopa v izobraževalni proces, ne pa da bi njihov položaj izviral iz kakovosti njihovega dela. V neenakopravnem položaju bosta namreč študent, ki bo študiral iz dela, in študent, ki bo redno študiral.

Pri štipendijski politiki morajo študenti svoja mnenja bolj prilagajati splošnim družbenim razmeram, ne pa da svoja stališča kar spremenijo v politično opredelitev in po tej poti izsiljujejo. Res je, da se življenjski stroški dvigujejo hitreje kot štipendije, vendar se delavcem godi enako. Kam bi pa naša družba prišla brez stabilizacijskih ukrepov?

Večjo pozornost bo treba posvetiti delu Mednarodnega kluba prijateljstva, saj so tuji študenti pomembni ambasadorji v svojih deželah. Strožji bi pa morali biti do tistih, ki s svojim (ne) delom dokazujejo, da jim študij ni poglavito delo.

Za doseg svojih ciljev mora ZSMS na univerzi voditi skupno akcijo z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami, družbenimi skupnostmi in na več ravneh. Prav gotovo bi s sodelovanjem z ljubljansko univerzo s skupnim programom dosegli za vse študente v Sloveniji boljše finančne rezultate za zagotovitev bistvenih dejavnosti. ZSMS mora študente pritegniti v skupno akcijo pri sooblikovanju raznih družbenih planov. Več povezave z OK ZSMS in z mariborsko občino bi tudi koristilo.

Dodelovanje UK ZSMS z UK ZK je dobro, vendar ne bi mogli tega trditi za OO ZSMS in OK ZK v istih sredinah. OO ZK premalo delujejo kot idejnopolitično jedro samoupravljanja, pa tudi kot pobudniki dela ZSMS. Študentje komunisti so premalo aktivni. Tumu je bila razprava na sestanku premalo posvečena. Tudi pomembnosti političnega dela ZSMS so diskutanti dali premalo poudarka. Tu ni bilo sprejetih konkretnih dogovorov, kako speljati tako akcijo. Govorilo se je, da je dopisna idejnopolitična šola v Mariboru za člane ZK sicer dobra oblika usposabljanja in da bo treba takšno obliko razširiti tudi na študente nečlane ZK, vendar o čem drugem ni bilo govora. O aktivnosti pokrajinskih klubov pa sploh ni tekla beseda.

Iz razprave se je videlo, da je politična situacija na univerzi med študenti dobra, da je dobro tudi vodstvo, ki je na pravem mestu, vendar je njihovo delo preveč forumsko. Vodstvo je premalo povezano z bazo, nemalokdaj sploh ne ve, kaj se dogaja v OO ZSMS in temeljnih sredinah. Bi pa iz teh sredin moralo priti več pobud, več nakazanih rešitev, več samoiniciativnosti.

Takšni sestanki so pomembna oblika kresanja mnenj za odpravo raznih problemov in bi jih kazalo v bodoče ponavljati. Konkretni sklepi sestanka za vodenje akcije mariborskih študentov v bodoče so:

- prizadevanja za nadaljnjo gradnjo študentskih domov,
  - borba za zagotovitev prostorov za dejavnosti študentov na univerzi,
  - ukrepanje za doseg profesionalne tehnične administracije na UK ZSMS,
  - pobudo vsem OO ZSMS na univerzi, da podobno oceno izvedejo za svoje delovanje še same in naj bo to njihova odskočna deska k nadaljnjemu razvijanju njihovih dejavnosti.
- Pogrešam pa predlog za praktično akcijo za doseg političnega dela ZSMS na univerzi, saj je brez tega vsebina dela ZSMS zelo osiromašena. Zdravko Kravanja

študenti ocenjujejo predavatelje

Študentske ankete postajajo iz leta v leto kljub mnogim pomislekom vse bolj verodostojen pokazatelj uspešnosti pedagoškega procesa, predstavljajo pa tudi osnovo oblikovanja mnenja študentov, ki poleg ostalih kriterijev vpliva na habilitacije visokošolskih učiteljev. Ankete so v tem smislu pomemben instrument demokratičnosti učno-vzgojnega procesa, po merilih, ki jih vprašalniki upoštevajo, pa lahko vplivajo na celoten sklop spreminjanja učenja, vzgoje in znanstveno-raziskovalne dejavnosti na visokošolskih organizacijah. Ankete so na sedanji stopnji razvoja samoupravnih odnosov najneposrednejša možnost vpliva študentov na izvajanje in oblikovanje šolskih programov. Načelo enakopravnosti vseh subjektov v učno-vzgojnem procesu in načelo samouravnavevanja učno-vzgojnega sistema zahtevata ne le ohranjanje tega instrumenta, ampak predvsem njegovo izpopolnjevanje.

Zaradi premalo izdelanih meril, nepravilnosti v izvajanju in analizi anket, je bila njihova objektivnost in s tem tudi kakovost dostikrat vprašljiva. Izbira meril, upoštevanih v vprašalnikih, je bila v preteklosti večinoma prepuščena študentskim in drugim vodstvom in ni bila strokovno opravljena. Podobno je bilo z izvajanjem ankete. Zaradi tega je bilo sodelovanje večine učiteljev premajhno in neustrezno in tudi rezultatom niso pripisovali prave veljave. Tako se je zgodilo, da je bil kateri od njihovih kolegov negativno ocenjen zgolj zaradi nepopularnosti predmeta, drug pa je kljub slabi metodi dela in nestrokovnim predavanjem dobival dobre ocene. V takšni situaciji so bile tudi pravilne ocene razvrednotene. O negativno ocenjenih učiteljih so razpravljali samo pristojni samoupravni or-

gani, družbenopolitične organizacije pa so stale ob strani, četudi je šlo za njihove člane.

Ker je bila analiza anket stvar bolj ali manj slučajno izbrane skupine in ker rezultati niso bili javni, ni bilo demokratične razprave, ki bi lahko potrdila rezultate ankete. Prav tako moramo upoštevati, da ima anketa močan vpliv na ustvarjanje javnega mnenja in lahko kot taka vpliva na razvrednotenje določenega predmeta ter strokovne in pedagoške usposobljenosti posameznega učitelja. V tem smislu zadeva zelo občutljivo področje medosebnih odnosov učiteljev in študentov, zato bomo morali v bodoče posvetiti več skrbi predvsem izbiri meril in organizaciji anket ali iskanju drugačnih metod ocenjevanja učiteljev.

Ankete, kakršnih smo bili vajeni do sedaj, nam kljub upravičenosti namena niso potrebne, to si moramo priznati. Njihove osnovne slabosti lahko strnemo v naslednje glavne značilnosti:

- predvsem so neobjektivne;
- ne zagotavljajo anonimnosti;
- v ankete niso zajeti vsi udeleženci šolskega procesa, ampak samo prisotni - redni študenti;
- udeleženci ankete morajo svoj individualni pristop prilagajati ravni vprašanj;
- vprašanja zahtevajo nejasne odgovore, kot na primer: da, ne ali dobro, slabo in le izjemoma opisne odgovore;
- rezultati anket niso javno objavljeni in niso predmet javne razprave.

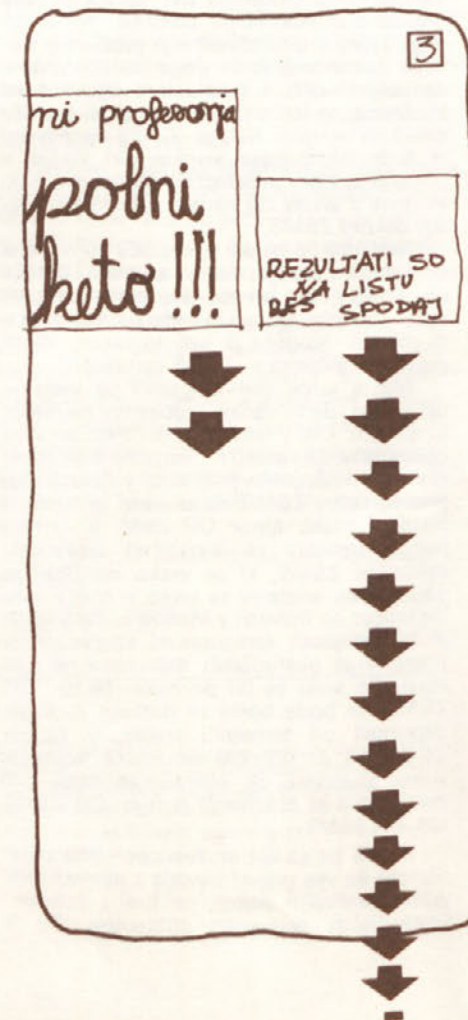
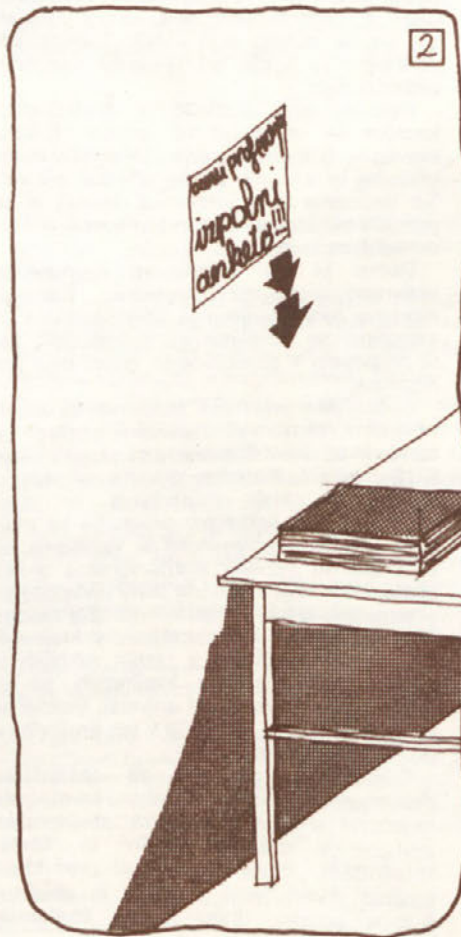
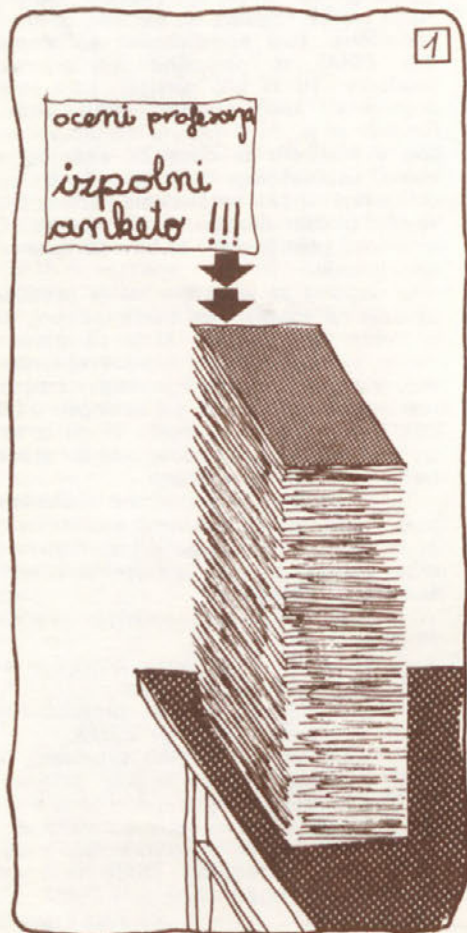
Ne glede na uporabnost anket nas zanimajo tudi drugačni načini ocenjevanja in vplivanja študentov na šolski proces. V nekaterih sredinah so se že lotili javnega, skupinskega ocenjevanja učiteljev (seveda

brez njihove prisotnosti), ki naj bi zagotovilo objektivnejše in celovitejše rezultate. Takšna paksa je še zlasti pomembna v prvem letu študija, ko študenti še ne morejo realno oceniti posameznega učitelja, predvsem zaradi nepoznavanja njim novega načina učno-vzgojnega procesa.

V situaciji, ko imamo samoupravne skupine za osnovne celice dogovarjanja med študenti (v perspektivi tudi med študenti in učitelji), pa bi lahko našli še drugačno pot. Na sestankih samoupravnih skupin (le-te so organizirane pretežno po smereh študija) bi sproti, ob obravnavanju načina in vsebine dela pri posameznih predmetih, govorili tudi o učiteljevem delu. Zapisniki s takšnih sestankov samoupravnih skupin bi predstavljali osnovo za oblikovanje mnenja študentov o učiteljevem delu. Ob koncu šolskega leta (ali na začetku naslednjega) bi morali strnjene, smiselno oblikovane zaključke tako vodene razprave javno objaviti. Vsako leto bi o rezultatih razprave morali spregovoriti tudi na družbeno-političnih organizacijah in samoupravnih organih. Mnenje študentov za habilitacije učiteljev pa bi bilo povzetek oziroma celovita ocena na osnovi večletnih ocen. Tako bi bila beležena tudi stalnost kvalitete.

Vprašanje vrednotenja učiteljevega dela pa lahko zastavimo tudi drugače. V času, ko na vseh področjih združenega dela ugotovljamo, da ni dela, ki ga ne bi mogli ustrezno meriti, ne moremo puščati v nemar še tako enostavno ali parcialno opredeljeno merilo. Tudi študentska mnenja so lahko ob pravilno oblikovanem načinu ocenjevanja dovolj dobro merilo. Tu smo predlagali le en način, ki naj bi zamenjal način ankete, gotovo pa bi lahko našli tudi boljšega.

Kakorkoli že, študenti smo zainteresirani za večji vpliv na šolski proces, vprašanje pa je, kolikšna je pripravljenost učiteljev ne le v podpiranju take težnje, ampak tudi v uresničevanju izpopolnjevanja meril za kakovostno vrednotenje lastnega dela. zt

predstavljamo vam življenje v študentskih domovih

Andrej, V. dom

Delovanje ZSMS ni najboljše, ker delajo le posamezniki. Nekatera nadstropja so povsem izključena iz dela. Organiziranih akcij ni, predsedstvo se nima na koga obrniti. Prav tako je zelo vprašljiva izbira sedanjih delegatov, saj se je izkazalo, da so nekateri pri delu premalo vestni. Aktiv ZK se v petem domu še ni sestel, konec prejšnjega leta so člani sicer dobili vabila, vendar sestanka ni bilo.

Zelo me moti, da ni kontrole stanovalcev. Stražarnica v našem domu je prazna, tako da lahko vsakdo kadarkoli pride v dom in tu tudi prespi. Pregleda nad prišteki ne vodi nihče, družbeno samozaščita je pri nas na psu.

V obeh dveh novih stolpičih imamo stanovalci poleg sob, individualnih pribežališč, tudi skupne prostore, kar ima zelo velik pomen pri razvijanju medsebojnih dobrih odnosov in solidarnosti. Po drugi strani pa smo imeli pred časom probleme prav zaradi enega skupnih prostorov, diska in kleti, kjer je bil do pol druge ure jutraj nemir in kraval. Problemov je še veliko; tako se npr. ocenjuje čistoča takrat, ko stanovalci nismo prisotni, in tako nimamo vpogleda v oceno. Prosili smo tudi upravo, da bi dobili v vsakem nadstropju en prostor za shranjevanje čistilnih sredstev, vendar iz tega ni bilo nič. Tudi na dobre medsebojne odnose se ne moremo preveč zanašati — kolikor ne zaklepamo kuhinj, nam od tam izgine vsa hrana, pa še kakšna posoda zraven.

Precejšnje težave so s prehrano. Študentje, ki se hranijo na PA, dobivajo manjše porcije od tistih v menzi pri starih domovih. Organizacija priprave hrane je prav tako slaba, saj včasih obroki ostajajo, drugič spet jih ni dovolj. Na tedenski jedilnik se ni mogoče zanašati, saj prihaja na njem do stalnih sprememb. Tukaj v novih domovih tudi zelo pogrešamo bife.

Tov. Popovič individualni poslovodni organ — direktor ŠD

Višina stanarin je v mariborskih študentskih domovih, če jo primerjamo s ceno drugod, na prvi pogled zelo visoka. Pri tem pa moramo upoštevati, da naši domovi dobivajo neposredno družbeno pomoč samo za stroške amortizacije ter v obliki namenskih sredstev, za občudnijske dejavnosti, medtem ko je v drugih republikah delež, ki ga prispeva družba, znatno večji. Tako npr. v Srbiji študenti plačajo samo polovico dejanske stanarine, kakršno zahteva ekonomska cena. Primerjava ekonomskih cen med posameznimi domovi, ne kaže velikih razlik, a zaradi drugačnega načina financiranja moramo pri nas iskati določene socialne rešitve in rezerve, saj je pri taki višini cen že praktično ogrožen študentski standard, o čemer so že govorili na delegatskih konferencah. Del sredstev se da pridobiti z dodatnimi aktivnostmi. Tako npr. naša kuhinja pripravlja malice delovnim kolektivom, poleti, ko so domovi prazni, pa se ukvarjamo s turizmom. Vse to pripomore k vsaj malo nižji ceni bivanja v domu.

Dobre rešitve problema bi dosegli z bolj elastično štipendijsko politiko. Ker se pri zbiranju sredstev za štipendije pojavljajo tudi določeni viški, bi lahko iz teh prispevali sredstva kot olajšavo za bivanje in prehrano v domu.

Študentje so s problematiko seznanjeni, višina stanarine je bila določena s sodelovanjem stanovalcev, ki so sestavili komisijo in samostojno preučili vse potrebne materiale, da so lahko prišli s svojim predlogom na svet.

Poslovanje naše kuhinje (razen storitev za DO) ekonomsko ni upravičeno, saj je povpraševanje po obrokih vedno manjše na račun industrijsko pripravljene hrane in čajnih kuhinj v domovih, kjer si študentje sami pripravljajo obroke hrane. Tako je npr. dnevno povpraševanje po 60 do 80 obrokah, ob sobotah in nedeljah pa zaradi prejemajnega povpraševanja kuhinja ne obratuje.

Študentski domovi v Mariboru dajejo streho nad glavo približno tisoč dvesto šestdesetim študentom mariborskih višjih in visokih šol. Sklenili smo, da v anketi skušamo ugotoviti, kakšno je trenutno stanje domov, kako je v njih organizirana ZSMS, kakšni so problemi stanovalcev, kako jih rešujejo, kakšne so cene stanarin, kako je s hrano. Še veliko je takih vprašanj; nanje so odgovarjali »navadni« študentje, študentje funkcionarji v ŠD, na nekatera vprašanja pa je odgovoril tudi tov. Popovič, direktor domov. Tukaj navajamo nekaj najbolj značilnih odgovorov, čeprav smo intervjuvali več ljudi.

IN KAJ SO Povedali?

Ivan Mausar, predsednik IV. doma

V preteklih letih je imela ZSMS v domovih zelo pasivno vlogo. Njen novi predsednik pa se je zelo resno aktiviral, k delu uspešno priteguje nove ljudi, tako da kaže, da se bo situacija v prihodnosti bistveno spremenila. ZSMS je že pokazala na nekatere nepravilnosti: — volitve v domske skupnosti so bile izvajane brez sodelovanja ZSMS, — predsedniki delegatskih konferenc so za svoje delo in pristojnosti dobivali zastoj stanovanje in to pogosto izkoriščali. Sedaj je to urejeno, sedanjí predsednik ne dovoljuje nobenih mahinacij.

Medtem ko je prej ZSMS delegirala le po enega kandidata v predsedstvo, postaja v zadnjem času gibalo celotnega dogajanja v ŠD. V okviru domske skupnosti delujejo disciplinska, dežurno-vratarska, socialno-ekonomska komisija, komisija za družbeno prehrano in komisija za občudnijsko dejavnost. Te komisije so samostojno izoblikovale svoja področja dejavnosti. Pri tem so se srečevale s precejšnjimi težavami, saj je bilo novincem v začetku težko delati, še posebej, ker zaenkrat ne obstajajo nikakršni pravilniki v okviru statuta. Zaradi tega je ZSMS tudi predlagala, da se pri sestavi novega statuta ŠD vnese vanj tak pravilnik.

Nepravilnosti je v študentskih domovih veliko. Še posebej nemogoče je odnos servisne službe do študentov, njeni delavci opravljajo svoje delo povsem nezadovoljivo. Na organizirane in neorganizirane zahteve po popravilih se ne odzivajo, vedno so se izgovarjali, da nimajo strojev, sedaj, ko stroje imajo, pa se izgovarjajo, da nimajo delavnic. V prvem domu se je zgodilo, da je tekla voda skozi streho v sobe. Ker so študentje s

svojimi zahtevami, da se napaka odpravi, naleteli pri upravi in serviserjih na gluha ušesa, so v stiski ustavili plačevanje stanarine, dokler problem ne bi bil rešen. Na koncu pa so streho popravili zunanji delavci. Na upravi nenehno zagotavljajo, da bodo skušali vplivati na serviserje, da bi bolje delali, vendar se stanje zaenkrat še ni bistveno spremenilo.

Stanarina je visoka (enoposteljna soba »požre« mesečno kar 850 dinarjev), če prištejemo k tej še stroške prehrane in vse ostale izdatke, znese vse skupaj mesečno precejšnjo vsoto, ki je ni lahko kriti. Na upravi so mnenja, da je problem visokih stanarin mogoče rešiti s štipendijsko politiko. Uprava nam delno pomaga s storitvami kuhinj, kjer se pripravljajo obroki tudi za nekatere delovne organizacije. Stanovalci v novih dveh domovih smo dali predlog za znižanje stanarine, če bi sami čistili prostore. S tem bi postalo delo čistilk (ki tako ali tako ni kvalitetno) nepotrebno. Poskusili smo že sami čistiti in dosegli dobre rezultate. Če upoštevamo, da več kot 70 % stanovalcev samih čisti kuhinje in skupne prostore in da je v nadstropju po 36 stanovalcev, potem odpadeta na enega mesečno le približno dve uri čiščenja, da bi bil pri tem dosežen isti efekt kot zdaj, ko čistilka enkrat dnevno počisti tri nadstropja, dvakrat mesečno pa opravi še generalno čiščenje.

Pri reševanju prošenj za sprejem v domove ni opaziti posebne protekcije. Prednost imajo študentje višjih letnikov in absolventi, kar je pravilno, le da nekateri tuji študenti, ki na eni stopnji študirajo tudi po deset let, to izkoriščajo in ves ta čas bivajo v domu. Za takšne ne bi smelo biti mesta v študentskem naselju.

Disciplina je v obeh novih stolpičih zelo dobra. Obstaja pravilnik o redu v skupnih prostorih, ki se ga vsi držijo. Resnejših izgrediv ni, moti edino to, da zahajajo v domove tudi nestanovalci. Vsakršne nepravilnosti in prekrške rešuje disciplinska komisija.

Za rekreacijo in interesne dejavnosti smo zahtevali dve mizi za namizni tenis, temnico ter študijsko in časopisno čitalnico. Vse prostore so nam odobrili, ključev zanje pa zaenkrat še ni.

Mnogokrat se dogaja, da odpovedo vsi načini dogovarjanja in problem rešimo šele, ko prizadeti stopijo neposredno v stik z odgovorno osebo. Tak primer je bil v začetku leta, ko ni bilo dovolj tople vode in tudi ogrevanje ni dobro delovalo, in je bila napaka odpravljena šele po tem, ko so stanovalci sami stopili do direktorja gradnje. Medtem pa so se morali stanovalci kopati v Pristanu.

Marjana, II. dom

Z delovanjem ZSMS in samoupravnih organov nisem seznanjena. Kadar imam probleme, jih rešujem sama.

Velike težave imamo s prirejanjem raznih zabav. Ker ni na voljo skupnih prostorov, smo jih prisiljeni organizirati po sobah. Pri tem pa se mnogokrat dogaja, da kakšna zabava postane prehrupna, kar seveda moti sosede, ki bi radi študirali. Po navadi imajo tisti, ki kraval delajo, gluha ušesa za prošnje, da bi se vsaj malo utišali. Prav zaradi večjega miru tudi mislim, da je bolje, da so ženske in moške sobe v domovih ločene.

Zelo bi potrebovali prostore za interesne dejavnosti. Depandansa je zelo primerna za izvedbo kulturnega programa in ne vem, zakaj je v ta namen uprava ne daje na razpolago. Čistoča v domovih ni ravno najboljša, vzrok je v tem, da je čistilk premalo. Stanarina se mi ne zdi previsoka, bilo pa bi potrebno, da bi nas uprava obveščala, kam gre ta denar.

Kuham si sama, v študentski menzi ne jem, ker mi tam hrana ni všeč pa tudi predraga je.

Osnovna organizacija ZSMS v domovih se je v zadnjem času zelo zagnala v delo, že aktivni člani pritegujejo nove ljudi v samoupravo in iščejo odziv pri stanovalcih. Aktivna je tudi delegatska konferenca, predsedstvo se redno sestaja, problemi pa nastajajo, ko se delo prenaša na komisije, ki rače odpovedo. Tudi pri stiku z bazo nastopajo določene težave, ki pa jih študentje z dogovarjanjem po stolpičih dokaj uspešno rešujejo, tako da so z mnenjem baze pokrita vsa mnenja in predlogi, s katerimi prihajajo delegati na upravo. Študenti so dali že več predlogov za izboljšanje svojih življenjskih pogojev, naj omenim samo predlog dabi sami čistili svoje prostore, za kar so se ogreli v obeh novih stolpičih.

V novih dveh stolpičih je tudi na splošno mnogo boljša organiziranost kot tudi samokontrola in solidnost študentov. K temu mnogo prispevajo skupni prostori po etažah, pa disko, ki ga sami pospravljajo in kontrolirajo. V starih domovih nam prostorska stiska žal ne dovoljuje ureditve podobnih skupnih prostorov, že obstoječi pa so neustrezni in premajhni. Tako imajo vsi trije stari domovi na razpolago en sam televizor, medtem ko imajo stanovalci petega doma televizijo v vski drugi etaži (sami so se odločili, da namesto enega barvnega dobijo štiri črno-bele televizorje).

Kljub solidni disciplini pa se pojavljajo tudi primeri lažne solidarnosti, ko študentje ne prijavljajo težjih deliktov in nočejo pokazati na tiste, ki delajo nered. Primeri kršenja reda se seveda stalno pojavljajo. Kak stanovalci se preveč napije in pobruha umivalnik ali tla in seveda ne počisti za seboj, zgodilo se je že, da so se nekateri objestneji podelali na stopnišče in v umivalnik; nekateri srbijo prsti in odnašajo opremo, npr. ogledala iz umivalnic pogoste so tudi poškodbe kljuk in ključavnic, ki jim v večini primerov botruje slabo ravnanje. Dvigalo je stalno v popravilu, so pa pri njem vzroki tudi v slabi kvaliteti. Prav o vprašanih kvaliteti kot tudi funkcionalosti opreme bi morali študentje kot neposredni uporabniki dajati svoje mnenje še pred nabavo, kar pa dosedaj ni bila praksa. Večkrat se je že izkazalo, da so v sobah ali skupnih prostorih nekatere stvari nepotrebne, druge pa spet manjkajo, ali pa je oprema razporejena neprimerno in nefunkcionalno, zato bodo stanovalci v prihodnje pred nabavo pregledali in ocenili uporabnost vseh načrtov in opreme. V ta namen je svet sprejel sklep, da se formira posebna komisija iz vrst stanovalcev. Pri opremi skupnih prostorov so vsekakor večje možnosti v novih domovih. Že obstoječi risalnici in sobi za namizni tenis nameravamo dodati še eno risalnico ter časopisno in študijsko čitalnico. Velike probleme imamo pri načrtovanju opreme individualnih in skupnih prostorov v starih stolpičih, saj je naša želja doseči čim večjo enakopravnost med stari in novimi domovi. Zaradi neustreznih prostorov pa se pri tem srečujemo z velikimi težavami.

V nadaljnji izgradnji bo v kratkem postavljen še en stolpič s 165 ležišči, za katerega so sredstva po razvojnem planu dijaških in študentskih domov že odobrena. Uvrščeni smo tudi v dopolnilni program za stolpič s 140 ležišči. Oba stolpiča bosta, po izgradnji drugega, medsebojno povezana, načrti so že izročeni izvajalcem, potrebno je rešiti le še načelni konflikt, kje naj se gradi, tako da je marca letos že možno pričeti z izgradnjo tretjega novega stolpiča na Gosposvetski cesti. Po končani gradnji obeh stolpičev bi za naslednjih pet let bile potrebe po študentskih domovih pokrite. Skladno s posteljnim fondom pa bo potrebno zagotoviti tudi prostore za razvijanje obštudijskih dejavnosti, tako da nameravamo v naslednjih petih letih ob stanovanjskih stolpičih zgraditi tudi večnamenski objekt z dvorano, primerno za kino in gledališče, ter s prostori kjer bi lahko študentje razvijali ostale dejavnosti. Svoje prostore bodo v sklopu tega objekta dobile tudi družbenopolitične organizacije, pokrajinski klubi, mednarodni klub prijateljstva, Katedra itd. Objekt bo na voljo vsem študentom in ne samo stano-

valcem v študentskih domovih. V planu nadaljnje izgradnje je predvidena tudi graditev novih vzdrževalnih prostorov saj so dosedanja docela neustrezni. V plane izgradnje je vključena tudi nova kuhinja vendar pa zaenkrat okrog nje ostaja vprašanje še odprto. Glede na pokazovalce in ekonomske postavke taka kuhinja namreč ne ii bila rentabilna, tako da bo ta problem potrebno pred odločitvijo še dodobra pretehtati. Treba se bo tudi odločiti, kakšnega tipa naj bi kuhinja bila, verjetno bo še najboljše rešitev, postaviti proročno kuhinjo, kjer ne bi pripravljali stalnih obrokov. V sklopu kuhinje bi bil tudi večji restavracijski prostor.

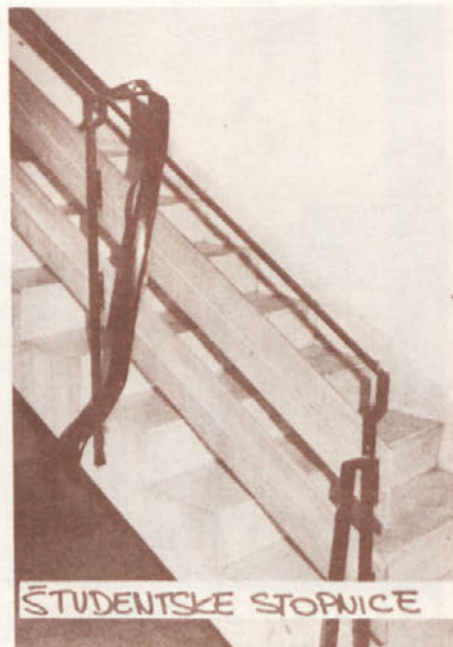
Planiramo tudi izgradnjo športnih objektov, v okviru pedagoške akademije in univerze nameravamo postaviti večjo telovadnico, odprta igrišča in morda v prihodnosti tudi stadion.

Pri gradnji vseh novih objektov na koroškem platoju se stalno srečujemo s problemom saniranja tal zaradi neustreznega zemljišča. Tako bodo pri gradnjah potrebni piloti ali pa plavajoča blazina. Prav zaradi slabe kvalitete tal smo se tudi odločili za dva nižja, med sabo povezana stanovanjska stolpiča, namesto da bi gradili enega visokega.

Pri tehniškem osebju skušamo poslovati z najmanjšo možno ceno, tudi številčno je reducirano na minimum. Tako stanje pa prinaša tudi negativne pojave, tako npr. pri čistilkah, kjer ni prav nobene rezerve, v primerih bolzenskih in drugih izostankov z dela prihaja do slabo opravljenega dela. Tudi servisna dejavnost še zdaleč ni v redu, tako dajo bo nujno potrebno okrepiti — pa ne z ljudimi, temveč z boljšim delom. Prav sedaj smo v fazi, ko skušamo urediti medsebojne odnose, stanje se izboljšuje, prihaja tudi do boljših kontaktov s stanovalci in ustrežnejšega reševanja problemov in sporov, s katerimi se srečujemo pri bivanju v domovih.

Lučka, II. dom

Zelo me moti, da so kuhinje na ženski strani najslabše in najbolj nefunkcionalno opremljene. Vezana pa sem na to svojo čajno kuhinjo, saj v sobah uprava ne dovoli imeti kuhalnikov, s hrano v menzi pa nisem zadovoljna, saj je nekvalitna. Hrano malo izboljšajo le takrat, ko se pripravljajo na podražitev, sicer pa je hrana postana in enolično pripravljena. Čistilke ne opravljajo svojega dela tako, kot bi morale, saj čistijo le enkrat do dvakrat tedensko. Poleg tega, da ne čistijo, kot bi morale, pa tudi stalno povsem neupravičeno obrekujejo nas stanovalke.

Ura zaklepanja in odnos vratarja do študentov sta zelo neprimerna. Zgodilo se mi je že, da sem zamudila vlak, ko nisem mogla priti iz zaklenjenega doma, vratar pa je spal v solednem domu. Potrebno bi bilo urediti tudi prenočevanje v domu. Pridejo sorodniki ali prijatelji, prespijo kakšno noč v domu, stanovalci pa potem za to (kolikor se izve) dobimo kazenske točke. Dekleta imamo tudi problem, da nikakor ne moremo priti v telovadnico, ker je vedno zasedena.

Jadran Vatovec, predsednik aktiva ZSMS

Aktiv ZSMS je bil ustanovljen v šolskem letu 76/77 in je deloval zgolj kot svetovalno telo, s problemi pa se je zelo malo ukvarjal. Povsem ob strani je bilo puščeno delo delegatske konference, imeli pa so še kar dobre stike z univerzitetno konferenco ter s svetom. Člani aktiva so sicer imeli velike delovne ambicije, naj naštejem samo nekatere probleme, ki so jih nameravali reševati: neustrezna štipendijska politika, urejenost domov, cene stanarin... V okviru aktiva je delovala tudi idejnopolitična komisija, ki pa je imela zaoi formalno vlogo, saj so v njej bili aktivni le trije ali štiri člani, tako da svojih nalog komisija ni izpolnila. Kandidiranje kandidatov je prevzela delegatska konferenca.

Iz obdobja 77/78 ostaja nerealiziran sklep, da se naj aktiv preimenuje v osnovno organizacijo ZSMS. Interes za delo je v tem času vse bolj upadal, saj se ZSMS ni ukvarjala s praviimi problemi. V delegatski konferenci prevladuje mnenje, da naj ZSMS ne bi bila praktično usmerjena, temveč bi se naj ukvarjala samo z idejnopolitičnim delom. Obstaja pa dogovor, da bi ZSMS in posamezne komisije sodelovale. Zaenkrat so stiki z večino komisij še precej slabi, v bodoče se nameravamo z njimi boljše povezovati prek obštudijske komisije.

V svet je delegiranih sedem študentov — po eden iz vsakega stolpiča, po enega pa delegirata še ZSMS in disciplinska komisija. Študentska delegacija je s problematiko dobro seznanjena, nima pa prave povezave z bazo in tudi sestankov se njeni člani neredno udeležujejo.

Nujno potrebno bo opredeliti status ZSMS. Zaenkrat ne obstoji pravilnik o delovanju, velike težave imamo zlasti pri financiranju. V fazi formiranja je nov statut študentskih domov. Pri dosedanjih statutih ni bilo sodelovanja pravnikov kot tudi ne študentov. Pri pripravi novega statuta bomo sodelovali in verjetno bomo prav z njegovo pomočjo uspeli rešiti problem financiranja.

V lanskem letu ZSMS ni imela plana dela, letos pa nam delovanje onemogoča pomanjkanje finančnih sredstev. Množičnost pa se kljub temu krepi. Zelo angažirani so delegati iz posameznih nadstropij, mnogo delamo na tem, da prav prek njih še poglobimo stike z ostalimi stanovalci. Več stikov nameravamo vzpostaviti tudi z mednarodnim klubom prijateljstva, saj smo se v dosedanjem obdobju vse premalo ukvarjali s problematiko tujih študentov. Tesneje se bomo povezali tudi s pokrajinskimi klubi.

Za boljše informiranje bomo pričeli z izdajanjem Informatorja, razen tega pa bodo informacije potekale tudi prek oglasnih desk ter prek delegatov.

Sedaj, ko se je aktivnost v ZSMS povečala, smo prav zaradi tega naleteli na določene probleme, ker v delegatski konferenci in na upravi nimajo razjasnenih pojmov o vlogi ZSMS. Očitajo nam, da se aktiv vse preveč vtiča v delo delegatske konference, namesto da bi se posvečal zgolj idejnopolitičnemu delu. Aktiv deluje kakšna dva meseca, imamo pa že tudi prve rezultate dela.

Sprožili smo akcijo za kandidiranje delegatov v svet v sodelovanju z delegatsko konferenco. Spremenjene bodo kandidature v svet, kamor bomo odslej namesto predsednikov domov delegirali predstavnike komisij.

Zal pa je nismo uspeli tudi izpeljati, ker smo pri upravi z našo prošnjo, da nam finančno pomaga, naleteli na gluha ušesa. Predlagali smo izpeljavo ankete o prehrani. Opozorili smo na nedelo ko-

misije za družbeno prehrano, tako da je sedaj delegatska konferenca izvolila drugo. Prav tako smo načeli vprašanje bifeja in njegovih visokih cen. Dali smo pobudo komisijam za čistočo, organiziranim po posameznih stolpičih. Predvsem v starih stolpičih je čistoča problematična, večinoma zaradi neustreznega odnosa in dela čistilk, zato je nujno, da se ta stvar uredi. Opozorili smo tudi na nedelavnost servisierjev. Spodbudili smo delo socialno-ekonomske komisije.

Dali smo pobudo, da se zbori stolpičev sestajajo večkrat, da bi se tako zmanjšalo individualno reševanje problemov. Predlagali smo, da bi imeli svojega delegata v svetu univerze. Disciplinsko komisijo smo opozorili, da mora ukrepati v primerih, ko ni opravljeno dežurstvo. Ta komisija bo morala bolje delovati, da bo v domovih večjih red in da bo izvršena kontrola nad ilegalci. Kar se tiče disciplinskih prekrškov, se lažji delikti rešujejo v okviru doma, sicer pa na upravi. Kriteriji po posameznih domovih so zelo različni, ker med člani disciplinskih komisij ni dobrih stikov. V splošnem je disciplina v novih stolpičih mnogo boljše zaradi sociološkega vpliva skupnih prostorov. V starih domovih je z vzpostavljanjem reda in discipline težje, zato se bo prav tukaj morala ZSMS še bolj aktivirati. Bolj se bo potrebno posvetiti razvoju samoupravnih odnosov, saj je zaenkrat edina stvar, ki pripomore k disciplini — kazen.

Aktiv ZK ne deluje že več let, sedaj pa je v fazi ponovnega organiziranja. V letošnjem letu bi že moral delovati, vendar zaenkrat še ni občutili njegovega dela. Stikov z OOZK delavcev ni, prav tako študentje nismo vključeni v odbor za LO in DS, tako da tudi v akciji NNNP nismo sodelovali.

Naši stiki z UK so urejeni, težimo pa k temu, da se doseže boljše povezava tudi z občinsko konferenco. Kadrovanje v aktiv ZSMS bomo izvedli že spomladi, tako da bomo septembra že pripravljeni za redno delo.

Vida, II. dom

Stanovalec imamo velike probleme s servisno službo. Na popravilo okna je kljub pogostemu opominjanju potrebno čakati tudi po celo leto. Ko se nam je pred nekaj meseci v čajni kuhinji pokvaril štedilnik, smo morale na popravilo čakati štirinajst dni. Sedanji sistem prijavljanja in odprave napak ni primeren (kar se vidi ravno v predolgi čakalni dobi) in mislim, da bi se moral ta skrajno slabi odnos uprave in servisierjev do stanovalec v bodoče odpraviti. Omenjeno čakanje na popravilo štedilnika me je še prav posebej prizadelo, saj si vso hrano kuham sama, v študentsko menzo ne zahajam rada zaradi visokih cen in slabe kvalitete tam pripravljenih obrokov. Stanarina je sicer precej visoka, vendar osebno zaradi nje nisem posebno finančno ogrožena. Zelo me pa moti, da se iz sredstev, pridobljenih s stanarino, ne odvajajo sredstva za obnovo in popravila domov. Uprava nas sploh ne seznanja s porabo stanarin. To so storili le enkrat, ko so "prišli v minus".

Disciplina po domovih ni ravno najboljša. Nič nimam proti zabavam po sobah, dokler se ne sprevržejo v razgrajanje in kralav. Stranišča so pogosto pobruhana, kuhinje razmetane, zgodilo se mi je že, da nisem hotela odpreti vrat, ko so trkali neki pijanci, pa so se mi iz maščevanj poscali pred vrata sobe. Mislim, da je kar dobro, da sta moški in ženski del domov ločena, sicer bi bilo še več kralava.

Čistoča ni zadovoljiva. Seveda je mnogo odvisno tudi od vsakega posameznika, koliko počisti za seboj, kljub temu pa mislim, da čistilke svojega dela ne opravljajo najbolje.

Brane, I. dom

Uprava vse premalo upošteva samoupravne sporazume in zakone, njeno delo je preveč šablonsko. V zadnjem času je opaziti tudi vse večje širjenje administracije. Tehničnega osebja pa je premalo, ali pa svojega dela ne opravlja, tako da je potrebno na popravila čakati zelo dolgo, pa še opravljena so po navadi nekvalitetno.

Disciplina je izredno slaba. V domovih na črno stanuje mnogo študentov, ki iz kakršnih koli razlogov niso dobili sobe. Nekateri študentje pa imajo protekcijoin plačujejo le polovično stanarino. Čuvaj, ki v zadnjem času sicer dela bolje, vse premalo kontrolira disciplino; mnogokrat še ob enajstih zvečer po domovih ni miru.

Čistilke premal čistijo prostore, zato mislim, da bi bilo potrebno uvesti kontrolo njihovega dela. O hrani v študentski menzi raje sploh ne bi izgubljal besed. Pri tako slabi kvaliteti hrane sedanje cene prav gotovo niso upravičene. Kar pa se cene stanovanja tiče, mislim, da n previsoka, moti le to, da prihaja do povišanja stanarin brez predhodnega obveščanja in razlage stanovalcem.

Zelo nam manjkajo skupni prostori. TV soba je premajhna, v bifeju pa vedno posedajo eni in isti ljudje, ki se tam opijanjajo. Prav tako bi potrebovali več rekreacijskih objektov, pa prostore za disko in za prirejanje zabav.

Aktiv ZSMS ima velike težave s financiranjem, ker mu uprava ne pomaga. Sicer pa se v letošnjem letu po dolgem zatišju ponovno čuti vpliv ZSMS.

Prav gotovo bi v študentskih domovih morala organizacija ZSMS kot družbenopolitična organizacija opravljati večjo vlogo. V domovih je veliko študentov z različnimi interesi, hotenji, pri reševanju problematike pa se premalo opirajo na reševanje po samoupravni poti.

Delo v ZSMS in v samoupravnih organih je nemnožično. Ni prave informiranosti, zato večina študentov ne pozna akcij ZSMS in študentov v samoupravnih organih, kar je tudi eden od razlogov, da se ne vključujejo v delo. Aktiv ZSMS, kakor tudi aktiv ZK morata prispevati k večji množičnosti, k izgradnji in aktualizaciji samoupravnega procesa, kakor tudi k politični dejavnosti stanovalec. Zelo razveseljivo je slišati, da je aktiv ZSMS po dolgem času pasivnosti ponovno začel z delom. Vsekakor pa bodo morali bolje preučiti in opredeliti pristojnosti svojega vpliva na delo v samoupravnih organih. Nepravilna vloga aktiva ZSMS v ŠD se kaže v združevanju komisij pri ZSMS s komisijami pri domski samoupravi, z istimi programi dela teh komisij in istimi aktivisti. Aktiv ZSMS mora preseči tako stanje. Njegov odnos do samoupravnih organov mora temeljiti na analizi aktivnosti študentov v samoupravnih organih ŠD analizi stanja ŠD v dajanju pobud in poti za premostitev stanja

tako, da svoje ugotovitve in rešitve problemov ki jih utemeljuje z argumenti daje v razpravo samoupravnim organom. Svoj vpliv lahko prenaša tudi neposredno po svojih članih. Aktiv pa ne sme opravljati funkcije samoupravnih organov, ker s tem odteguje študente od samoupravnih pravic, po drugi strani pa slabi njegova na idejnopolitična usmeritev.

V študentskih domovih ne more delovati osnovna organizacija, temveč le aktiv ZSMS. Po statutu je lahko mladinec član le ene osnovne organizacije, sodeluje pa lahko tudi v drugih. Glede na to, da so študentje v ŠD že člani OO na šolah, kjer študirajo, nekateri pa tudi v svojih krajevnih skupnostih, je ustanavljanje osnovne organizacije v študentskih domovih neutemeljivo. Aktiv ZSMS si mora poiskati finančna sredstva za svoje delovanje iz namenskih sredstev za občustvijske dejavnosti.

Nedopustno je, da pri tako velikem številu komunistov v ŠD ni množične aktivnosti v ZSMS, čeprav se njena aktivnost izboljšuje. V študentskih domovih ni čutili prav nobene vloge teh komunistov. Upam, da bo aktiv ZK končno le zaživel, obenem pa pozivam vse komuniste študente in delavce, da z združenimi močmi in akcijami upravičijo avantgardno vlogo ZKJ.

Vloga disciplinskih komisij je preveč omejena le na ukrepanje po storjenih delikih, premalo pa dela na preprečevanju. Ko se delikti izvajajo, njenih članov ni na mestu dogajanja. Zato bi bilo verjetno dobro, da bi v vsakem nadstropju uvedli redno redarsko službo z vsemi kompetencami pri ukrepanju. Počrtiti bi bilo potrebno kontrolo nad prihodi tujcev.

Glede na to, da je v domovih premalo nočnih čuvajev, bi bilo za študente ugodno, da bi vsi dobili ključe od vhodnih vrat, s tem da bi se čas zapiranja podaljšal.

Sprašujemo se, kako je mogoče, da uprava dopušča delavcem servisnih služb neodgovorno obnašanje in neizpolnjevanje delovnih obveznosti. Uprava bo morala ali zagotoviti boljše delovno disciplino med sedanji ali pa zamenjati sedanje z novimi dobrimi delavci.

Za hrano v študentski menzi ne bi mogli trditi, da je ravno slaba, saj v Mariboru skorajda ni lokala, kjer bi za podobno ceno dobili tako izdatne obroke. Dobro bi bilo, da bi se študentje bolj povezovali z osebjem v kuhinji in se dogovarjali o pestrejših jedilnikih kot tudi o drugih svojih željah. Tako bi med stanovalcami gotovo narasel interes za prehrano v domski menzi.

Čistoča v starih domovih je izredno slaba, zlasti v straniščih in na hodnikih. (Straniščni abonenti, kar smo bolj ali manj vsi, pri vstopu v WC vedno resneje razmišljajo o tem, da bi se v študentske domove uvedle deratizacijske komisije, na razpolago pa naj bi jim bile tudi plinske maske.) Sprašujemo se, kako lahko stanovalcji tako mirno tripo onesnaženost in ne skušajo skupaj čistilkami preprečiti svinjarijo, katere krivci so v glavnem sami.

Za stare domove je potrebno zagotoviti več tv sprejemnikov. Za veliko množico stanovalec sta dva sprejemnika premalo, da bi lahko vsi imeli možnost zasledovanja tv programa, saj je televizija eden od pomembnih virov informiranja, izobraževanja in vzgoje. Aktiva ZSMS in ZK nista tukaj skoraj nič ukrenila.

Takšno je torej stanje v naših študentskih domovih. Upamo, dragi bralci, da ste ob branju tega prispevka vsaj delno spoznali življenje v študentskih domovih.

Zdravko Kravanja
Andrej Robič

To je nova pošiljka pesnikov z Mlade Struge 79 — tokrat mladi hrvaški — zagrebški pesniki. BRANKO ČEGEC, rojen 1957. v Zagrebu, študira na filozofski fakulteti, objavjal je v mladinskem tisku. Kot član SKUD I. G. Kovačić je skupaj z drugimi sodeloval na mnogih recitalih in predstavitvah.

RANKO IGRIC se je rodil 51. leta v Koprivnici. Za svoje delo je dobil več nagrad, objavlja že dalj časa v časopisih in listih. Živi v Zagrebu, kjer je zaposlen v tovarni Rade Končar.

ANKA ŽAGAR se je rodila 1954. leta v Zamostu v Gorskem kotarju, končuje filozofsko fakulteto v Zagrebu. Objavljala je v mladinskem tisku. Piše tudi poezijo za otroke.

BRANKO ČEGEC DO POEZIJE

a) RITUAL

Poetska vidnost občutno pulzira
armirana poezija — TOP — postavitev materije
žaga zaplenjeno
zvočnost razvezanih cokol
Razvratno je ostati odkrit
od ljudi-ljudožercev pepelnosivih nebotičnikov
ker... silijo sekalci novogradenj
v zastrupljene aorte
Dvigalo je obtičalo v vmesnem nadstropju
po laktih smo priplazili skozi
vrste radioaktivne rude
zbrali energijo in obstali
ponovno vnesli espresso
mali očkov televizor
vključili tekmo

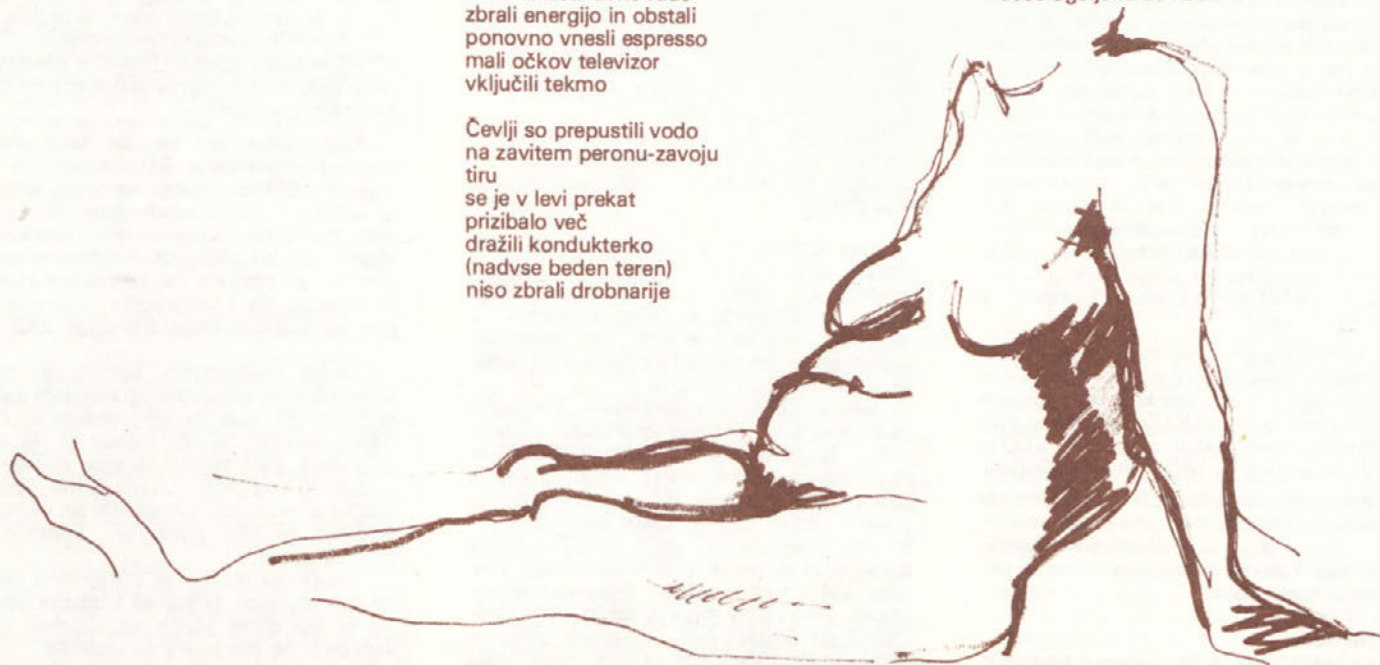
Čevlji so prepustili vodo
na zavitem peronu-zavoju
tiru
se je v levi prekat
prizibalo več
dražili kondukterko
(nadvse beden teren)
niso zbrali drobnarije

b) SLIKA

Še vedno v nizih nastopajo
surovi pazniki
nasproti (v) matici zemlji
je prostora
samo za en sončnik

Moja mala-mičkena
malenkost je bila
ta naša ljubezen-ljubezen
živčnih gibalk v možganih
v mozgu

Šele tipalke tega rdečega korenčka
rdeče ogoljene do kosti

RANKO IGRIC

JAZ MARQUIS DE SADE

zvečer navijem pištolo
na šesto
zjutraj
prhutam na posel
prepoln veselja
s strojnimi korakom
pridem slačim obleko
oblačim delovno obleko
zavijem vijak v matico
do spiralnega konca
v polteni metal
jaz Marquis de Sade
kvk elektromehanik
tu sem zato
ker me ni

SFORSIRANA PESEM

iz omare
kjer navadno visijo kravate
vzamem vrv z izgotovljeno zanko
vlečem stol na sredo sobe
vzpnem se na stol
zavežem vrv za kavelj na stropu
dam zanko okrog vratu
z eno nogo stopim s stola
a se tedaj naenkrat spomnim pesmi
ki jo še moram napisati
in zategadelj spet odložim eksekucijo

OBRED

temeljito opere noge
preden odide k pedikerju
da ji opere noge
oblikuje nožne nohte
sestruga s podplata eventualno
vhajeno umazanijo
oblači popolnoma čiste nogavice
dezodorira se
intimno in pod pazduhama
pospreja čevlje odznotraj
natopira se
namaže
nadišavi
nalakira nohte
preden odide k pedikerju
vedno več pedikerjev je pedrov

BRANKO ČEGEC

ŠTIRJE REŽNJI

I
ta dan je bil obremenjen z zlobo
sanjal sem da spim
zamotan v grivo noči
in da mi nekdo skrivnostno koplje oči
toda Kozmos je bil že zdavnaj mrtev

II
kakšen prizor ljudje
sedem tulipanov posiljuje
eno samo zvončnico
smešno ali ne
toda to še ni vse
— Ona v vsakega boža

III
gazela frajer lokomotiva noč
samo zase je to
brez zveze
če vam ne povem
da so to zobje moje proteze

IV
jaz sem četrta rezina
neke jabolke gnile
sem že čisto mrtva
a me še dajejo iz kože

RANKO IGRIC
KAKO SEM NASTAL

starši mi niso povedali
kako sem nastal
dali so mi samo slutiti
ko so se pogosto prepirali
mama je histerično vpila
on ni tvoj sin nisi ga ti napravil
in tedaj sem šel k dedu in zahteval
mamo ki je medtem odšla
od hiše
prav tako k dedu
ki mi je pravil zgodbe
kako sem nastal
kakor ponavadi pripovedujejo babice
mislim sem da to ni tisto pravo
kako sem nastal
pozneje sem spoznal
ko sem poskušal napraviti nekega
sina
pa sem naenkrat odnehal
ker bi ta mala pegasta možna
mama gotovo pozneje vpila na mene
in mi rekla da ji ga je napravil nekdo drug
pa naj ji
tudi napravi sina
in bo ona zagotovo govorila
njemu ko se bosta prepirala
kako da sem ji ga jaz napravil.

MOJA DRAGA
moja draga ima
električni vibrator
ima moja draga
kroglice iz japonske
draga moja ima
psa volčjaka
jaz pridem k njej kar tako

ANKA ŽAGAR

I
INOVOKACIJA MUZOLIKE

OO ... (ho ho!)
očudenje besedežejnih
z malo mičkenega sočutja
mrcinice prenapolnijo merico:
Še kakor:

o, s srčno
jezo
biješ Star
garaš berglasto molekulo
poiesisa
(profesionalno re ali de-formirana
revščina inspiracijskega ognja)
Za invokiranja bi krt drobovina
samo plen pticam bil
in glasba psu nerejenemu
Jaz bom pa doma ostala
magari je molto deževno
zunaj obzidja mesto drago domače

Najn' ga sinčka zibala
izgotovljeni hibrid kakor
pišče v plitvini
inkubatorja
Mnogo samevaš sin moj
izgnan v predmestje poletnega dne
tako da bi bil osebna meta-fora osebnega
po E. R. Curtiusu vsevečna
zahodna Evropa

Počasni milostljivo klicanje duha sv.
in ne vabi fabulica z očmi, tj.

Gospodično neprizemljeno izvzemam
(kakor Stritar in dr.) prej in pozneje
z daljino solzne doline rodovitne
znojka samo znojka

Pa kaj ti rokavica
še ti nisem videla nage roke
v prstanec naj dregnem žalost
vsakdanjo

da upre zgorajnavedeni kožuh prsta
v spodajpodpisanega
vse-nevednega pripovedovalca
v akobogdajsko mu perspektivo kakor
epp-ski dolgovalovni v vsako
skromno stanovanje

epski junak staruharsko super
bogo-človekolik homo ki
snuje humus universale
a potem kihot vetrnim mlinom meša
zasmojeno prežganje v možganskem loncu

bilo je in je
1. da vodo čez žejne
pernato nosijo
srce izžgano z umom in materijo
2. umivajo roke pred jedjo in po njej
3. je kompozicija siže pozicija
izmišljenega v 1, 2, 3. in stop
množinske druge plati

Umiri pripoved
v zavetrju čistine zbora misli
misel črka za človeke
za vsoto od eden človeka
po JUSu

Toda
za katerega boga da se naprej od hej
hej stani malo kličem obratom
podobnim

BRANKO ČEVEC

GREMO

Nekoč ko boš prenehala biti ženska
se omeji na frizuro
Naj ostane telesna

Pisala si zvečine narobe

Če gremo v jedro
se srbež plazi neznosno

Sledi selitev: spod
električnega navoja las
je ciklus izlivanja reden
Ključ vstopa v tkivo
tresk ključavnice je
verbalna ekspedicija Mavrom
Tiste gnilo domišljave fraze
so samo oblika hrupa
šablone naučene v rezervatih

Optično neobčutljiva
naenkrat polna in telesna
Navadna počesana erupcija

Tako... tako je potrebno
arogantno rokovanje
ogled delovišča in — gremo

Ekološka kriza pri nas in HE Kobarid kot njena posledica

87. člen ustave SFRJ:

«Delovni ljudje in občani, organizacije združenega dela, družbenopolitične skupnosti, krajevne skupnosti in druge samoupravne organizacije in skupnosti imajo pravico in dolžnost zagotavljati pogoje za ohranitev človekovega okolja in razvoj naravnih in z delom pridobljenih vrednot človekovega okolja, preprečevati in odpravljati škodljive posledice, ki z onesnaževanjem zraka, tal, vode, vodotokov in morja, s hrupom ali kako drugače ogrožajo te vrednote ali spravljaajo v nevarnost življenje in zdravje ljudi.»

Vendar pa:

Dimnik TE Kolubara je vsak dan bruhal v zrak 1000 ton črnega prahu. Okolica se je spremenila v kemično puščavo. Ko so se začeli okoliški kmetje pritoževati, da ne morejo več dihati, so se oglasili tehnokrati:

«Ali hočete tovarno, ki bo zaposlila vaše otroke, ali pa ustavimo elektrarno. Sicer pa prah tako ali tako ni škodljiv, le malo bolj umazani boste.»

Ko je predstavnik neke tovarne podpisoval ribiški družini ček za uničeno življenje v reki, se je izrazil nekako takole:

«Če rib ne bo več v reki, potem bo pred vami mir in nekaj jih bo ta čas porabilo koristneje kot doslej. Sicer pa, če ne bo rib, boste pač jedli telečje zrezke.»

Od petsto jugoslovanskih občin jih ima čist zrak samo še stooseminosemdeset. Dve tretjini Jugoslavije dihata preveč onesnažen zrak. Blagor revnim in nerazvitim, samo ti še vedo, kaj je čist zrak, to so besede s simpozija o zaščiti narave 1973 v Novem Sadu.

Nekaj je hudo narobe. Ali bo potrebno spremeniti ustavo ali pa se resno pomeniti s tovariši tristoletnih jugoslovanskih občin, z ljudmi in industrijskih obratih in seveda z državljani samimi. Mnogim bi najbrž ustrezala prva sprememba. Filozofija tehnokracije, češ, tovarna da debelejša zrnye kakor pa polje, je danes, v času raznih gospodarskih kriz, še najbolj živa. Tehnokratska je dogma, da cilj upravičuje sredstva, ali iti preko vsega, da se doseže tehnični razvoj, da se lovi standard zahodnih sosedov. Ljudje pod zastavo tehnokracije nam v naši samoupravni družbi dobesedno kreirajo okolje, kot da bi želeli, da imata voda in zrak okus po tovarnah. To ni težko, saj je mentaliteta ljudi v tovarnah ali pa kmetov ob tovarnah tako poteptana, da so tehnokrati neovirani pri odločanju v imenu delavcev. Žal moram govoriti o tehnokrati kot o «njih». Skoraj nemogoče je dobiti ime takega tovariša, saj se formalno nihče ne predstavi. Že prej omenjeni dobesedni pogovori s kmeti ali oškodovanci kažejo nastop teh ljudi proti ljudem, pred katerimi jih varuje višji stolček ali pa preprosto bodeča žica okoli tovarne. V javnosti pa so taki cinični odgovori elegantno polepsani, opremljeni s strokovno dokumentacijo itd.

Manjši projekti, ki so v nasprotju s 87. členom ustave, prihajajo v javnost ponavadi že kot dejstva, za katera so se odločili ljudje (kateri?), torej prihajajo na dan le kot informacije. Bržko pa ima projekt širšo veljavo in pride do javne razprave, strokovni podatki gotovo govorijo v prid sistemom,

ki jih je pri strokovnjakih naročil. Kako je to sploh mogoče? Enostravno. Tako malo se brigamo še za kaj drugega kot zase, da večina ljudi še pojma nima, kaj se kje dogaja. Naša potrošniška miselnost nam ne dovoli razmišljati o čem, kar ne prinaša denarja. Tisti kmetje, ki jim je dim iz tovarne zakisal zemljo, da se drevesa s koreninami vred prevrtačajo, se seveda pritožujejo. Naša, po eni strani tako metafizična, po drugi strani pa tako krepko realna tehnokracija je razvila cel sistem za utišanje teh nesrečnikov. Že prej omenjena demagoška trditve: ali tovarno ali pa lakoto, je le ena izmed cvetk borcev v imenu meča in tehnologije. Uspešna rešitev je tudi, v tem da se kmetom za uničeno zemljo ponudi delo v tovarni. Noben delavec pa seveda ne bo šel tožiti tovarne, v kateri dela. Če ni tožnika, ni krivca, in problem okolja je rešen. V Zasavju se je razvila prava rentniška družba po ameriškem sistemu PPP (Polluter Pays Pollution) ali po naši: onesnaževalec plača onesnaženje. Ljudem, kakim dvesto rentnikom, izplačajo škodo nastalo na njihovi posesti.

Če pišem o ekoloških problemih Zasavja, Kolubare, to ne pomeni, da so to le problemi ljudi iz teh krajev. Še nikdar ni kriza ekologije zadevala vsakega posameznika, predvsem pa celotne naše družbe tako močno kakor danes. Na eni strani Dinar, ali celo Marka, Dollar, na drugi pa okolje, zdravje, prostor. Varstvo, ki ga ima ekologija po ustavi, je vse preveč teoretično. Lepo okolje — seveda. Lepo okolje na račun profita — načelno da, vendar v dani situaciji, z omejenimi sredstvi in... Ne.

V časopisu je omenjen popoln pogin rib v reki. Ljudje pet minut nejevoljno momljajo, nato pa molčljivo do naslednje ekološke svinjarije, ki jim slučajno pride na uho. Ali bolj konkretno: v času jesenskih in zimskih zračnih pritiskov se v Celju onesveščajo otroci, ženskam izginjajo nogavice, ko se vozijo s kolesom, skratka brez robčka pred usti se ne da živeti. Ljudje so ogorčeni. Ljudje pišejo v časopise, ljudje govorijo po televiziji. Delavci pri izpustu plinov v vodo suspendirajo (ta seveda ni kriv nizkih zračnih pritiskov). Spet pride poletje, sonce in čistejši zrak, o nedavnem zastrupljanju pa niti besedice več — do naslednje jeseni. Ljudje so preprosto prepričani, da se proti temu zlu ne da narediti nič. Kadar katastrofa ni tako popolna, kot ob jesenskem onesnaževanju, časopisi sploh ne objavljajo protestnih pism prizadetih, zdravstveni delavci pa zadržano komentirajo posledice zastrupljenega zraka na ljudeh. Kakšne zamere se bojimo, da navdušeno dvigamo roke, ko v naravi in na nas naredijo nepopravljivo škodo? Tehnokracija pa se še enkrat uspešno skriva za naš samoupravni sistem. Kje imamo pravico, da tako zaspano spremljamo ta dogajanja. Apatično spremljamo uničenje te ali one živalske vrste, v času, ko dobiva neokrnjeno okolje vse višjo ceno, naša srednjeveška miselnost o večni naravi pa nam pusti spati spanje pravičnega. Takšno, skoraj idealistično gledanje nikakor ni proti vsakemu tehničnemu napredku. Z ekološkim razvojem pa moramo računati na to, da kmalu ne bo več visok standard močan avto, velik hladilnik ali količina porabljene elektrike. Kmalu bo standard pomenila čista voda, čist zrak, možnost rekreacije v naravi.

Okolje nam je le ena komponenta več v naši blagovni produkciji, zato se do njega obnašamo prav tako kot do potrošnega materiala. Žal pa okolju ne priznavamo amortizacijskih sredstev.

Vendar ne smemo kritizirati samo te ali one organizacije ali pa celotne človeške družbe. Prav gotovo ni prav nič bolj globoka miselnost človeka, ki razbitino svojega fička zavleče do prvega potoka, o izletnikih v naravi pa raje ne bi govoril.

Nasilje nad okoljem pride do izraza ob krizah v gospodarstvu. Lep primer je energetska kriza. Elektrike zmanjkuje, ljudje pa brez elektrike nismo več ljudje. Elektrogospodarstvo mora priskrbeti potrebno energijo. Rezultat je predvideni projekt na Soči. Na tisti Soči, ki je med najlepšimi in najmanj onesnaženimi vodami v Evropi. Elektrarna bi nam dala 2 % k vsej slovenski električni energiji, uničila pa bi enkratno dolino. Ekonomska elektrika nam je res potrebna, nikjer pa ne piše, da moramo zaradi nje narediti najbolj neumen poseg v okolje. Predstavnik slovenskega elektrogospodarstva je v začetku lanskega leta jasno povedal, da je projekt na Soči nadomestljiv z elektrarnami na drugih vodah, kjer bi bila škoda mnogo manjša, ali pa s plinskimi elektrarnami, ki bi jih dodali termoelektrarnam. Te rešitve pa so žal dražje in so šele v drugem planu.

«Za projekt HE Kobarid smo se odločili, ker je najcenejši,» je povedal strokovnjak s slovenskega elektrogospodarstva pri okrogli mizi, ki smo jo študenti v zvezi s Sočo organizirali na strojni fakulteti v Ljubljani. Posočje je torej še ena topla greda, kjer cveti tehnokracija poleti in pozimi. Spet je bilo povedanih ničkoliko opozoril, namenjenih Posočanom, naj se odločijo za elektrarno, saj bo ta prinesla v Posočje industrijo. Te demagogije je bilo s posredovanjem SZDL kmalu konec. Tudi tov. Mitja Ribičič je v času, ko so na Tolminskem in Kobariskem seznanjali ljudi s strokovnimi mnenji, v svojem referatu med drugim ostro obsodil tehnokratske pristope k problemom okolja.

Če hočemo rešiti Sočo, ni le dovolj počakati, da se ljudje s Posočja odločijo proti HE Kobarid (mislim, da se tako tudi bodo odločili), problem moramo reševati globlje. Stanje v našem elektrogospodarstvu je skoraj kritično. Potrebe po elektriki rastejo, količina pridobljene energije jih pa vedno težje pokriva. Leta 2000 nam bi po ocenah današnjega stanja manjkalo okrog 45 % električne energije. Že iz tega podatka je povsem jasno razvidno, da HE Kobarid ne bi niti malo pripomogla k reševanju energetske krize. Novi kilovati stimulirajo novo, še večjo porabo, ta pa spet nove kilovate elektrike. Če ostanemo v tem začaranem krogu, lahko pozidamo z elektrarnami vse slovenske vode, postavimo še nekaj atomskih central, ko pa ne bomo imeli kje postavljati turbin, se lahko samo sesedemo na betonska obzidja.

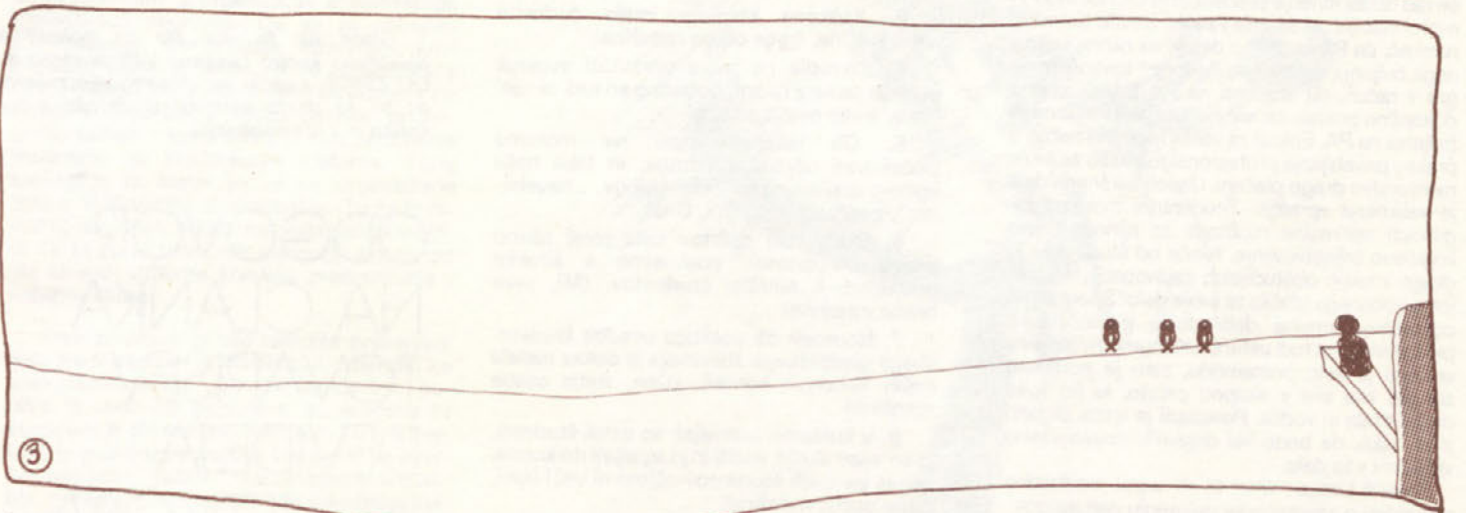
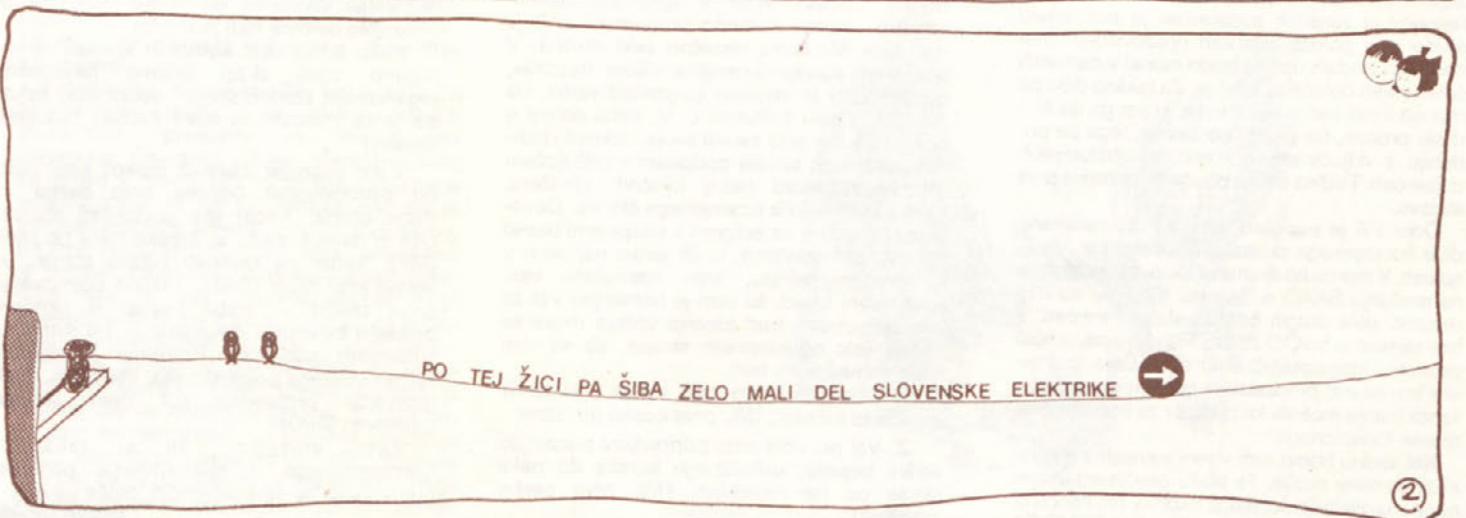
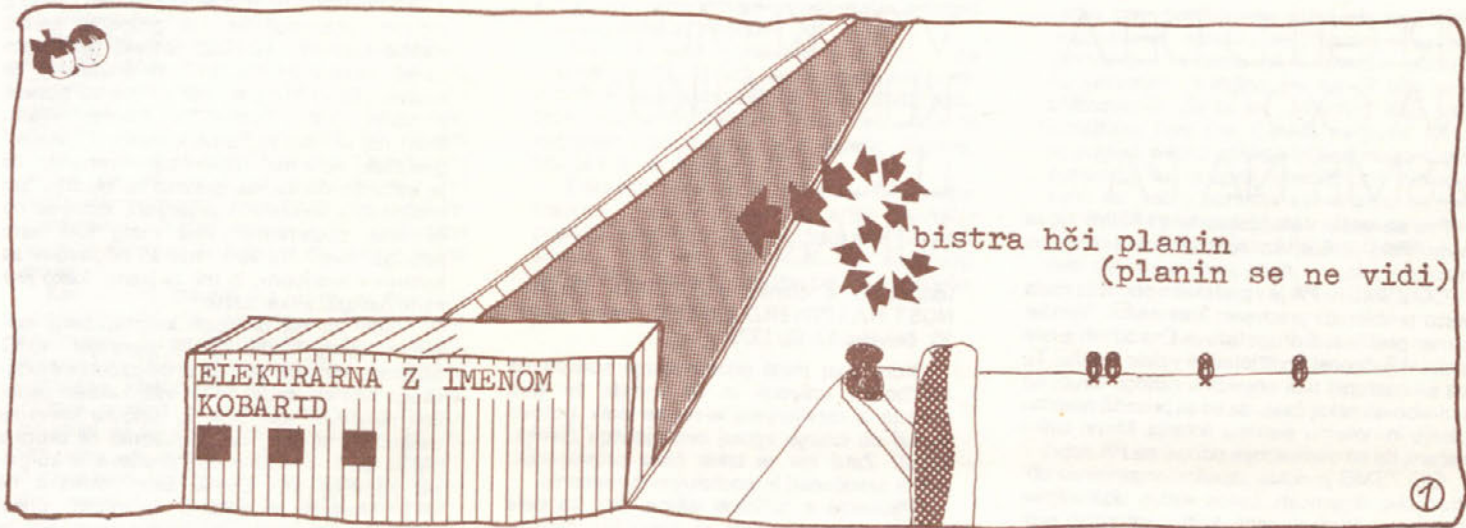
Zahtevamo takojšnjo izdelavo programov za racionalno varčevanje z energijo v industriji, prometu in tudi v gospodinjstvu. V naši industriji je nekaj gigantskih porabnikov elektrike. Tovarne, kot so Kidričevo in Jesenice, potrebujejo za obratovanje svojo elektrarno. Poleg aluminijastih ingotov in manj kvalitetnega železa pa v njih pridobivajo samo še izgubo.

Posočje kakor vse naše ogroženo okolje je problem nas vseh. Nihče se ne more skrivati za besedami, da o teh stvareh ni mogoče odločati in da je javna razprava formalnost, o stvareh pa je že vse odločeno. To je mogoče le ob totalni indolentnosti ljudi do vsega okrog nas.

Vrednote Soče nasproti električni energiji ne moremo danes, v času energetske krize, pravilno oceniti. Če uničimo Sočo, bo to še ena delovna zmagata, dosežena za mnogo previsoko ceno.

Boris Kolar

PREGLED DELA NA OO ZSMS NA PA

Prvi semester v študijskem letu 1979/80 je za nami. Zdaj je čas, ko sumiramo in urejamo rezultate dela.

OO ZSMS na PA je v preteklem obdobju imela vrsto problemov predvsem kadrovskih. Vendar so nas pestile tudi druge težave. Ena od teh je bila slaba vključenost prvih letnikov v delo komisij. Tu pa so nastopili tudi objektivni razlogi. Bruci so potrebovali nekaj časa, da so se privadili novemu okolju in novemu sistemu šolanja. Mirno lahko rečem, da so medsebojni odnosi na PA dobri.

OO ZSMS je dokaj uspešno organizirala obštudijske dejavnosti. Letos vodijo obštudijske dejavnosti študenti sami, kajti mentorstvo profesorjev in zunanjih sodelavcev je postavljalo študente v položaj pasivnih opazovalcev. Študenti kot bodoči učitelji bodo morali v osnovnih šolah voditi določene sekcije. Za takšno delo pa morajo imeti teoretsko znanje, ki jim ga da študijski proces, ter praktično znanje, tega pa pridobijo s vključevanjem v eno od obštudijskih dejavnosti. Takšna oblika dela je že obrodila prve sadove.

Oder PA je uspešno uprizoril dramatisirano delo francoskega pisatelja Baudelaireja: Vražji spleen. V marcu bo dramska skupina sodelovala na srečanju SKAD v Osijeku. Vidni pa so tudi rezultati dela drugih obštudijskih dejavnosti. V tem semestru bo OO ZSMS PA večjo pozornost posvetila idejnopolitičnemu delu. Delo kadrovske komisije in predsedstva bo usmerjeno tudi v kandidiranje možnih kandidatov za bodoče mladinske funkcionarje.

Kot vedno bomo tudi v tem semestru organizirali delovne akcije. Te bodo predvsem usmerjene v urejevanje šolskega okolja. Na koncu bi še rad dodal mnenje predsedstva OO ZSMS PA o informacijah, ki so izšle v zadnji številki Katedre, namreč, da PA zaviralno deluje na razvoj kulturnega življenja na univerzi. Mnogim tovarišem ne gre v račun, da študenti na PA želimo enkrat dokončno postati osnovni ustvarjalci kulturnega življenja na PA. Enkrat za vselej moramo nehati s prakso privabljanja profesionalcev, ki so za svoje mentorstvo drago plačani. Uspeh takšnega dela je velikokrat vprašljiv. Študentom moramo zagotoviti optimalne možnosti za njihovo pravo kreativno udeleževanje. Nihče od študentov, ki delajo v naših obštudijskih dejavnostih, ne prejema nobenega plačila za svoje delo! S tem pa ne odvrčamo zmeraj dobrodošle pomoči tako profesorjev kot tudi ustanov. Kulturno življenje na univerzi je zelo pomembno, zato je potrebno združiti vse sile v skupno celoto, ki bo le-to organizirala in vodila. Povezavo je treba organizirati tako, da bodo vsi dejavniki enakopravno vključeni v to delo.

Tovariš Lucijan Vihar bi se moral predhodno prepričati o »zaviralnem« delovanju pedagogov.
Momir Metikoš

POPRAVEK

V Katedri št. 17/18, z dne 26. 12. 1979, je prišlo v literarni prilogi OBRAZI do neljubih napak:

- na šesti strani je kot avtor naveden Vasja Eigner, prav pa bi bilo: Peter Andrej;
- na zadnji strani je kot avtorica likovnega materiala navedena Helena Klakočar, prav pa bi bilo: likovni material je prispeval Todorče Atanasov.

Za neljube napake se opravičujemo.

Uredništvo

VISOKEMU KULTURNIKU LUCIJANU VIHARJU

(dopolnilo k članku KULTURNA DEJAVNOST NA UNIVERZI ZAMIRA, Katedra, str. 10, številka 17-18/1979)

Kdor vsaj malo pozna stanje kulture na mariborski univerzi in se morda še sam ukvarja z razvijanjem le-te, se prav gotovo zgrozi ob branju zgoraj omenjenega članka. Zakaj? Zato ker je tekst čista provokacija, polna netočnosti in podtaknjenih neresnic.

Pljuvanje s tolikšne višine, kot to dela tovariš Lucijan Vihar v spornem članku, zamagli celotno kulturno problematiko, ki je (ne le) v Mariboru resnično zelo akutna. V prejšnjem stavku omenjena višina (razdalja, oddaljenost) je verjetno poglavitni vzrok, da naš ljubi visoki kulturnik L. V. nima pojma o celi stvari, pa zato zaradi svoje nizkosti (bližine) poskušam spodaj podpisani v pričujočem pisanju razjasniti nekaj ključnih vprašanj, katera kar kričijo iz omenjenega članka. Dovoljum si malce se poigrati s skupinami besed (stavki, deli stavkov), ki jih lahko najdemo v kritiziranem tekstu, zato naprošam vas, spoštovani bralci, ki vam je namenjen ves ta moj dolgotrajni trud pisanja (prava muka se prične šele ob pisalnem stroju), da se vsaj malo zamislite ob tem.

1. Skoraj bi lahko trdili, da za kulturo ne naredimo ničesar. (Mi, prva oseba množine)

2. Vsi po vrsti smo pripravljani ponavljati velike besede, odločilnega koraka do neke akcije pa ne naredimo. (Mi, prva oseba množine)

3. Kulturne komisije imajo čudovite načrte. (One, tretja oseba množine)

4. Komisija ne more upravičiti svojega obstoja samo z načrti, potrebne so tudi akcije. (Ona, tretja oseba ednine)

5. Ob takšnem delu ne moremo pričakovati odziva študentov, in tako naša kultura drsi v brezno disko klubov, „hausbalov“, popivanj. (Mi, Oni, Ona)

6. Obstoječih načrtov dela torej nismo sposobni izpolniti, poskusimo s širokim pristopom k množici študentov. (Mi, prva oseba množine)

7. Neuspeh ob poskusu uvedbe študentskega gledališkega abonmaja je dokaz nedela naših kulturnih komisij. (One, tretja oseba množine)

8. V kulturnih komisijah so delali študenti, ki so znali akcijo voditi in jo izpeljati do konca, danes pa takih študentov očitno ni več! (Oni, tretja oseba množine)

9. SNG Maribor je poiskal ljudi, ki so na univerzi odgovorni za kulturo. (Oni, tretja oseba množine)

10. Cela univerza ne premore človeka, ki bi uspel organizirati študentski abonma. (On, tretja oseba ednine)

11. Amfiteater na PA je vse premalo izkoriščen in omejen zgolj na interno uporabo. (On, tretja oseba ednine)

12. Take neodgovorne in neorganizirane dejavnosti pa si naša univerza ne bi smela privoščiti. (Ona, tretja oseba ednine)

Dvanajst izbranih izpisov (12 mesecev = eno celo leto) lahko smatramo le za parodijo, saj jih kot neresnice, ki nam jih ponuja Lucijan Vihar, ne moremo (smemo) sprejeti. Očitna neresnica so „novice“ o organizaciji študentskega abonmaja.

Študentski abonma je bil razpisan redno z ostalimi abonmaji in ni propadel zaradi nedela kulturnih komisij, temveč predvsem zaradi nezainteresiranosti nas študentov za takšno obliko kulture, ker se nismo odzvali ponudbi SNG. Zato si težko predstavljam, kako naj bi nam kulturne komisije „vsilile“ gledališki abonma. Nasprotujem mnenju, da je treba študentu vse prinesiti na pladnju (po možnosti s kolkovano prošnjo?), zakaj se ne bi vsak posameznik vsaj malo tudi sam pobriral zase? Ne vem, kdo so odgovorni za kulturo v Mariboru, in mi ni jasno, kako je z njimi navezal stike SNG.

Vem, da naj bi vlogo koordinatorja kulturnih komisij OO ZSMS opravljal KUD Študent, ne vem pa, ali je od začetka študijskega leta do sedaj že bil vsaj kakšen uspešen sestanek, kjer bi k. k. celotne univerze uskladile (ne)delo, se dogovorile za skupne akcije ipd... Slučajno sem predsednik kulturne komisije OO ZSMS Elektrotehnika na VTS Maribor in osebno še nisem prejel nobenega vabila ali kaj podobnega, kar bi oznanjalo delo na tem področju.

Kako lahko delo kulturnih komisij vrednotimo zgolj skozi prizmo neuspešne organizacije študentskega abonmaja, kakor da je to osnovni in edini namen kulturnih komisij?

Vseh dvanajst izbranih izpisov kaže očitno protislovnost odnosa prva oseba — tretja oseba. Kadar gre poudarjati skupne cilje in naloge, se L. V. krepko tolče po prsih (Mi!), kadar pa razkriva bedno stanje, so vedno krivi drugi (Oni!). Takšno pojmovanje (prva oseba — tretja oseba) je osnovni problem klavnega delovanja — ne samo na kulturnem področju. Potrebna je angažiranost vsakega posameznika, vseh nas, in pa reševanja problemov, kot nam razlaga miselnost Mi-Oni.

Zato smatram, da si takšnega neodgovornega in dilemantskega pogleda, pojmovanja ne sme privoščiti nihče od nas.

Goran Devidé

Glede na to, da sta se oglasili na objavljeno kritiko Lucijana Viharja samo dve OO ZSMS, z večjo verjetnostjo ugotavljamo, da so se druge komisije sprijaznile s tako kritiko in z njo soglašajo.

ODGOVOR NA ČLANKA TOVARIŠEV DEVIDEJA IN METIKOŠA

Zdi se, da je članek Poročilo o delu OO ZSMS na PA tovariša Metikoša resnično le poročilo, glede na njegovo izrazito površinsko analizo. Poročilo namreč nti ne poskuša analizirati in poiskati globlje vzroke za kulturno mrtvilo na univerzi, ampak se reducira zgolj na naštevaje dejavnosti in krožkov, ki delajo na PA. Rekel bi, da je to zgolj opravičevanje dela institucij, ki smo ga navajeni na vsaki šoli, kjer kreativnega in ustvarjalnega dela niso zmogni pokazati (seveda se zavedam, da so na PA od vseh visokošolskih zavodov v Mariboru na tem področju še najbolj uspešni, kar pa je ponovni dokaz, na kakšni kvalitetni stopnji dela smo). Ne gre za to, kolikokrat so se na kateri šoli sestali člani tega ali onega „kro-

žka", priredili to ali ono interno zadevo, gre za delo na celotni univerzi.

Nekoliko dlje se velja ustaviti ob članku tov. Devidéja, ki se nanaša samo na moj članek v novoletni številki Katedre „Kulturna dejavnost na univerzi zamira“. Stvar tov. Devidéja je, če odpira polemiko na osebni ravni, njegovo je tudi če „strelja“ z nekoliko težjim besednjakom na moj članek. Stil prepuščam avtorju, sam bom raje ostal pri treznejšem razčlenjevanju in pojasnitvi svojega članka, za katerim še vedno trdno stojim.

Ker tovariš Devidé ne pove, v čigavem imenu govori (iz njegovega članka sicer razberemo, da je predsednik kulturne komisije na OO ZSMS Elektrotehnika), in zato ni natančno določeno, ali je njegov članek osebni protest ali morda protest kulturne komisije na tej šoli. Zato smatram ta članek kot njegovo osebno nasprotovanje. Prepričan pa sem, da naj bo smisel polemike izključno rezultat v materialni obliki (več koncertov, in študentskih kulturnih prireditev), nikakor pa ne papirnata vojna, ki ne koristi nikomur, še najmanj kulturnemu delovanju na univerzi.

Katedra je v majski številki, letnik 1978/79 že podala kritiko z aprilsko-majskih študentskih prireditev in jih ocenila negativno. Če vemo, da so aprilsko-majske prireditve v bistvu alfa in omega kulturnega udejstvovanja in naj bi predstavljale nekak vrhunec kulturne sezone, potem tudi vemo, pri čem približno smo. Če k temu prištejemo še dejstvo, da so jedro aprilsko-majskih prireditev vsa ta leta tvorile sekcije KUD Študent, potem kaj hitro sklenemo, da je bilo delo kulturnih komisij na šolah ničevno. Kritika v mojem članku pa gre izključno na račun kulturnih komisij, česar tovariš Devidé iz mojega članka očitno ni razbral. Držalo bo, da smo že tako daleč, ko kulturne komisije niso sposobne organizirati niti pasivne kulture, če že do aktivne ne kažejo nobenega veselja. Da se vrnem na že omenjeni primer in ga ilustriram z organizacijo študentskega gledališkega abonmaja. Da so za neuspeh študentskega gledališkega abonmaja krivi izključno študenti sami, ker se za gledališče ne zanimajo, se s tovarišem Devidéjem ne strinjam. Številke v SNG Maribor nedvomno kažejo, kako veliko je bilo zanimanje študentov za Borštnikovo srečanje. Torej zanimanje za teater je, ni pa organizirane oblike, ki bi utrdila to zanimanje. To pa je resnično problem, o katerem velja spregovoriti. In če za to ni ustreznih institucij, potem pa naj se tudi kulturne komisije preimenujejo v debatne klube.

Prav zanimiva bi bila resnejša primerjava dela srednješolcev in študentov. Medtem ko srednješolci tvorijo glavnino koncertne publike in velik del gledališke, so študenti tu zastopani le simbolično. Medtem ko srednješolci organizirajo koncerte (ne samo za interno uporabo), vabijo kantavtorje in ansamble, prirejajo plese in dramske prireditve, kulturne komisije na univerzi molčijo. Torej imajo srednješolci boljšo organizacijo, kulturne komisije pa še zmeraj slonijo na forumskem delu.

Drugi del pisanja tovariša Devidéja bi najbrž veljalo preskočiti, saj razen besednega igračkanja in tendenciozno iztrganih citatov iz mojega članka ne ponuja nobene rešitve problema. Če že kaj, potem hoče najbrž povedati, da smo za kulturno dejavnost odgovorni vsi, in ne le nekateri. Bo držalo, držalo pa bo tudi, da se natanko ve, za kaj je kdo zadolžen in kakšne rezultate od njega pričakujemo. Stvar Katedre je, da o teh problemih piše in jih kritizira, če je to potrebno, stvar kulturnih komisij pa je delo na področju študentske kulture. Kdor svojega dela ne opravlja zadovoljivo, bodisi da tega ne

zmore ali noče, potem je pač treba poiskati nekoga, ki bo to zmoget.

Na koncu postaja jasno, da tovariš Devidé, ki trdi, da je „slučajno predsednik kulturne komisije na OO ZSMS Elektrotehnika“, res slučajno predsednik, sicer bi zagotovo poznal vsaj nekaj skupih dejstev, kdo je kdo na univerzi.

Celo zelo nepoučenemu bralcu ne bo ušlo dejstvo, so v članku tovariša Devidéja popolna nasprotja. Najprej graja moj članek v smislu „ni res, da kulturna dejavnost na univerzi zamira“ potem pa mi v nadalje-

vanju sam pritrjuje, ko pravi, da je „takšno pojmovanje osnovni problem klavnega delovanja, ne samo na kulturnem področju na univerzi“. Kakšno pa naj bi bilo pravo pojmovanje, da bi se „klavno“ delo vanje izboljšalo, nam tov. Devidé ne pove. Ker pa je pogled s tako ozkega in osebnega stališča ponavadi že vnaprej obsojen na neuspeh, nam ne more ponuditi ustvarjalno-tvornega odgovora na to vprašanje. Zato pa nam je (meni) pripravljen ponuditi tak članek, ki pa tudi sam zase nekaj pove.

Lucijan Vihar

ZAKAJ DNEVI ANIMIRANEGA FILMA?

Mladinski abonma FILMSKA SCENA (trenutno edini resno in masovno organiziran) sicer nudi konkretne možnosti za razvoj filmske kulture v Mariboru, žal pa pozablja (kakor TV in kino podjetja) na posebno filmsko zvrst — ANIMIRANI FILM. Tukaj ne mislimo na cenene proizvode, ki so preplavili svetovno in domače tržišče. Ker pri uvozu „šunda“ nikakor ne smemo zaostajati, nam ljuba TV pred dnevnikom velikodušno navzre npr. „Jančka in volka“ in tako jasno pokaže odnos do širjenja masovne (ne)kulture na eni strani, na drugi pa kino podjetja vneto polnijo blagajne s „Tomom in Jerryjem“ ter tako spretno posnemajo svetovno razširjeno izkoriščanje in poneumljanje potrošnikov.

Reakcija na takšno stanje so DNEVI ANIMIRANEGA FILMA, ki naj seznanjajo ljudi z resnično dobrimi risankami.

Ironija je, da se je v Jugoslaviji proizvodnja risanege filma razvila do svetovno priznane kvalitete ravni (npr. ZAGREBSKA ŠOLA ANIMIRANEGA FILMA); kljub temu pa domače risanke slabo ali sploh ne poznamo. Takšna odtujitev od množic (kdo je glavni krivec?) je negacija smisla umetnosti; nič kaj nam ni všeč to zapiranje vase — krogi ljubiteljev in podobno. Umetnost je za nas vse.

DRUGI DAN ANIMIRANEGA FILMA (torek, 11. 12., ob 11. 17. in 19. uri)

Potem ko je prva prireditve kulturne komisije v tem študijskem letu kljub nekaterim problemom uspela — kar potrjuje preko 400 zadovoljnih obiskovalcev, je bil drugi D. A. F. — projekcija risank ZAGREBSKE ŠOLE — smiselno nadaljevanje lanskoletne akcije. Naš namen ni le popularizacija kvalitetnih risank, želimo vzpostaviti stik z obiskovalci in vzbuditi razmišljanje vsakemu posamezniku. Zato smo vzporedno izvedli še anketo, kateri so se obiskovalci številno odzvali. Reakcija na spremni tekst „Zakaj D. A. F.“ in pripombe v zvezi s samo prireditvijo so bile pozitivne, skozi večino komentarjev pa se vleče nekaj vprašanj, na katera odgovarjamo takole:

1. Zakaj premori med risankami?

Tehnično pomanjkljivost (izposodimo si lahko le en projektor) izkoristimo za predvajanje prijetne glasbe. Mislimo, da premori pomagajo k boljši „prebavi“ celotnega programa in dajo čas za premislek ob vsaki risanki. Morda so se nekateri med temi odmori res dolgočasili, vendar mislim, da bi bilo huje, če bi občinstvo brez premora dve uri bombardirali z risankami. Prav gotovo večina ne bi več vedela, katere risanke smo predvajali in kakšno je sporočilo le-teh. To pa nikakor ni naš namen.

2. Potrebni bi bili komentarji k nekaterim risankam.

Zakaj pa ne? Upamo, da nam bo to naslednjič uspelo pripraviti.

3. Problematika: risanke pred dnevnikom so namenjene otrokom, Tom in Jerry pa so kvalitetno izdelane risanke. Obe podani dejstvi do neke meje veljata; vendar je potrebno dopolnilo: te risanke so proizvod izkoriščevalskih multinacionalnih kompanij, ki prav nič ne dajo na vzgojo mladih — nasprotno: poneumljajo jih, da jih čimprej zaslužijo in vključijo v neomejen potrošniški mehanizem (izgleda, da to želijo tudi naša TV in kino podjetja). Psihološki trik: enolične črno-bele zgodbe, malo nasilja, ščepec humorja, dosti ponavljanja in glavni junak, v katerem naj mladi vidijo sebe — idol. Idol, ki mu nihče ne more postati enak, kar mlade še

globlje potiska in večno samozadovoljevanje z vedno novimi starimi zgodbami — junaki. Walt Disney in drugi pionirji risanege filma nimajo s tem dosti skupnega; industrija je prostituirala njihove oznake — blede kopije, podvržene potrošniškim deformacijam, so postale sramotna parodija originalov.

Risanke prav gotovo ne gledamo zaradi dovršene tehnične izvedbe; tehnika je le sredstvo za podajanje nekega sporočila. Če pa sporočila ni...

4. Zakaj so risanke izbrane, premalo risank?

Na „tehnični“ projekciji ob 11. uri si ogledamo vse naročene risanke. Nato preudarno sestavimo program, ker želimo doseči prijetno vzdušje v teku cele projekcije. Včasih pa kaka risanka ne sodi v program, ker bi lahko pokvarila nujno potrebno atmosfero (zamorila), zato je v popoldanskih projekcijah ne predvajamo.

Tokrat je bilo res za malenkost premalo risank; temu pa je kriv misteriozen poštni prevoz, saj so na poti iz Zagreba v Maribor izgubile tri risanke.

5. Še več takšnih in podobnih prireditev na VTŠ.

Tolikšen obisk prireditve Drugi D. A. F. nam pomeni veliko priznanje in daje zalet za nove akcije. Nikakor ne smemo zaspati na lovorikah, zato smo še v decembru pripravili stensko glasilo, „zgradili“ študentsko novoletno jelko in zadnji šolski dan v starem letu vnesli glasbo med puste šolske odmore. Pozornost študentov nas je navdala z idejo o šolskem radiu (akcija velikega pomena), ki bi bil vsak dan v glavnem odmoru od 10. ure do 10.15. Prav tako bomo nadaljevali z dnevi animiranega filma, načrtujemo pa tudi, koncerte klasične, jazz in rock glasbe pa tudi nastope študentskih eksperimentalnih odrov (Kinetikon, Vetrnica) pripravljamo kulturni program za brucovanje in elektriado...

ZAKLJUČEK:

VTŠ in celotno mariborsko univerzo je treba razgibati, vnesti kulturo v prazen študentski vsakdan.

Kulturna komisija na
OO ZSMS VTO Elektrotehnika

PROBLEMI" IZHAJAJO KAR NAPREJ

Pred kratkim peta, zdaj pa že šesta številka lanskega leta, ni kaj reči. Če bodo izhajali v takem tempu, bomo ob koncu tega leta brali članke že iz naslednjega leta. Torej: ko se Problemi zaženejo, jih ne moreš več ustaviti. Nič hudega, če pri tem natisnejo stvari, ki sploh niso vredne objave ali ki so oguljene kot Kermavnerjev filozofski credo. Na peti številki je narisana sedmeroglavi — zmaj? prst? — kdovekaj. Pristiska na „literaturo“ in ta je položena na marko vase spentljanih Problemov. Literatura v primežu, torej. In pogledjmo:

Prevod Miccinijeve Estetike je Franci Zagoričnik lepo spravlil v geometrijske like. „Svet kulture je eksplodiral... Od sedaj je število muz s Parnasa naraslo do preobilja...“

Sledijo njegove (Miccinijeve) pesmi v prevodu Jolke Milič: upesnjene logične formule. Doslej torej zanimivo. Vladan Radovanović objavlja — svoje raziskave. Franci Zagoričnik dokumentira vse, kar se mu zgodi, in to je s kratkimi infinitivi pisana informacija, da se živemu človeku lahko zgodi vse sorte. Denis Poniž je na eni strani objavil tri ponižne pesmi. So pa dosti boljše od njegovih teoretičnih (?) spisov. Ivan Volarič-Veo grozno mrcvari jezik, ga jugoslovenizira in včasih ne gre dlje od domislic. Za show dobro, drugače — težko da kaj posebnega. Njegov kompanjon Marko Breclj objavlja svojo ekavsko varianto poezije. In — pozor — če hočeš biti slovenski pesnik, moraš pisati v angleščini. Tako je pač. Peter Mlakar objavlja tekste, ki posnemajo črno kroniko in patološko fantaziranje (nasilje, seks). Glede na to, da so me zaradi teh tekstov na cesti ustavili Tovariš M., imam do takih tekstov in do tako bedastih ljudi, ki te ustavljajo na cesti, namesto da bi sedli in karkoli napisali o bedastih tekstih, globok odpor. Marjan Ražanc objavlja prozo — Hudodelci. Danes sem prebral, da je nagrajenec Prešernovega sklada in da ga je nagrada zmedla, ker je bil doslej navajen kazni. Moram priznati, da me kot pisec ni pretirano presenetil, me je pa s svojimi spisi, objavljenimi v tržaškem Mostu. Gordapa Kunaver objavlja pesmi, Tomo Rebolj pa kratke proze o zavrženem

bogū, Celestini iz sveta živali in rdečem klubu, Dávid B. Vodušek brezupne serenade za Miloša, Milan Osrajnik pa skoraj polovico zbirke, ki je v dveh založbah niso po nekaj mesecih niti odprli. Pa ja, taki so založniki. Tone Perčič govori o izumiteljivah života, predstavlja dialog, enosmerne ulice in tigre in pesem za mutca in zbor in klavce besed. Taras Kermavner je napisal komentar na kolaž slovenskega hipermodernističnega pesniškega govora. Njegove izdelke preberem zato, ker je to eksemplar ideološkega nasilja nad poezijo, ker je to hiperhladetina odrezkov pesmi, povezana s sladkobno frazeologijo a lá TK in ker si ob branju vedno rečem: Vidiš, vidiš, vidiš, vidiš! Med tekstom sem našel tudi vrsto vizualij, od katerih sta dve moji — eno sem prepoznal, druge ne. Denis v kratkem pregledu, kjer je več imen kot smisla, obnavlja preživele stereotype o literaturi. Ne verjamem dosti. Guido Savio razmišlja o vizualni poeziji in možnosti vizualnosti, Franci Zagoričnik pa o 3848 ali opera somiotica Živka Kladnika. Denis Poniž se srdi na Književne liste, čeprav bi lahko bil bolj jasen. Manigovanje na Orwellu je že stara in obrabljena stvar. Nuša Dragan objavlja spis o vzgoji za film in ob filmu — jasno. Na koncu je objavljen temeljni okvir delovanja revije Problemi in nekaj dopisov, za vse tiste pa, ki niste znali razvozlati smisla napisal na zadnji strani: Tam piše: THIS IS LOVE in rdeči vršiček na L dokazuje, da ima Matjaž Hanžek jasne poglede o Ljubezni. Še en Anglež namreč, za crkniti!

Šesta številka prinaša nirvanistično poezijo Sama Simčiča, ki je približno tako zanič kakor njegovo utemeljevanje pesniškega jezika, ki kar smrdi po kadilih in blagoslovih. To je novi val v slovenski kritiki — bedastol Taras Kermavner razpluznjeno piše o Levstiku v izumetničeni obliki osebnega nagovora (okus pa tak!), če zanemarimo vsebino, ki se v njegovih spisih v glavnem ne spreminja. Tine Hribar nadaljuje svojo gostobesedno apologijo Seligove Lepe Vide. O tem sem pisal že v oceni prvega nadaljevanja. Lahko se le strinjamo z mnenjem Daneta Zajca: zdaj pa res že vsakdo sodi o

literaturi. Brene Bitenc s knoflico skozi ušesa pravi: Ko vas jebe Šminkeri. Franci Zagoričnik je prevedel Marijo Peakič, Gorana Babiča in Alojza Majetiča. Vitomil Zupan nadaljuje zgodbo Levitan. Podobno kot Rožanc, samo bolj hladno. Take teme so, kot kaže v modi. Saj! Franci Zagoričnik objavlja nadaljevanje zapiskov s kratkimi infinitivi. Ko nam potem na sedeminpetdeseti strani pade pogled na štiri vrstice literature, ki jo je Amo Simčič uporabljal pri veleumnem „Pesniškem mišljenju“ (tam piše: „ARACANE SCHOOL, student's paper for personal use, London, Rudolf Steriner: Eurythmie als Goetheum, Dornach“), vidimo, da je naenkrat začutil potrebo svoje mišljenje tudi utemeljevati v priročnikih „za osebno rabo“. Neokusno. Genialnost vendar nima temeljev. Ivo Urbančič je prišel že do 47. elementa naroda. Da ima zgrešen že prvi stavek, ga ne moti. Taras Kermavner me zanima: S tako ihto smo rinili s kmetov v mesta, tako skrbno smo prikrivali svoj smrad po gnoju, šli smo se buržuje, zdaj rinemo pa naenkrat nazaj? Kufre gor, kufre dol! Zasluži pa Taras Kermavner odgovor za konec svojega Patetičnega eseja o realni utopiji: Ne, to ni niti dadaistična in niti komunistična vizija! To je tvoja (Vaša) zmedena misel! Za tem objavlja Marko Uršič Filozofski esej o subjektu, ki postaja svet I. kjer izreka globoko kritiko Marxu in tudi drugim, vzemimo Lukacsu. No, kot filozof pa tovariš Uršič ne pozna ravno kritike politične ekonomije. V resnici samo postopanje brezdelneža po razstavnem prostoru idej. Se bo nadaljevalo. Manca Košir objavlja ne preveč zanimiv in tudi ne preveč svež intervju z Rudijem Seligom. Bi se lahko bolj potrudila, to je samo ritual. Sprašujem se, zakaj je to bilo potrebno objaviti. Orestove vizualije so na koncu — oziroma na koncu mora biti Hanžek, kajti kaj bi bilo, če te na koncu vseh koncev ne bi pričakal Hanžek s svojo Pesmijo v vetru.

In zaključek: Fant, koliko nadaljevanj in kako brez repa in glave, da o blagi anti-intelektualni poziciji niti ne govorimo. Mogoče — punk v svojem prvotnem pomenu.

MPUNGI

FRAGMENTI

I.

Ločevanje resnice od laži je cilj materialistične metode, ne njeno izhodišče. Z drugimi besedami, njeno izhodišče je v zmoti v DOXA (mnenju) nejasen predmet. Razlikovanja, s katerimi od vsega začetka diskriminativna materialistična metoda začenja, so razlikovanja znotraj tega močno zmedenega predmeta, ki ga ne more predstaviti zadosti zmedenega in nekritičnega. Z zahtevo, naj pristopi k predmetu, kot je ta »v resnici«, bi si le močno zmanjšala možnosti. Te možnosti pa znatno narastejo, ko materialistična metoda postopno opušča takšno zahtevo, pripravljena tako na razumevanje, da »stvar zase« ni »stvar v resnici«.

Seveda pa smo v skušnjavi dognati »stvar zase«. V primeru Baudelaireja se je ponujala v obilici. Izviri teko poljubno in se potem zlivajo v tok tradicije, ki teče v nedogled med skrbno postavljenimi pobočji. Historični materializem se ne zabava ob tem spektaklu. Ne išče odseva oblakov v toku, a se od njega tudi ne odvrta, da bi »pil iz izvora« in dognal človeku skrito »stvar samo«. Cigave mlino poganja ta tok? Kdo izkorišča njegovo moč? Kdo ga je zajezil? To so vprašanja, ki jih postavlja historični materialist in spreminja sliko pokrajine s poimenovanjem v njej delujočih sil.

To se zdi zapleten postopek in tudi je. Kaj ni neposrednejšega, dokončnejšega? Zakaj ne bi enostavno soočili pesnika Baudelaireja z današnjo družbo in odgovorili na vprašanje, kaj lahko pove naprednim delom te družbe v zvezi s svojimi deli — pri tem pa ne zanemarjamo vprašanja, če sploh ima kaj reči? Zoper govori natančno to, da nas pri branju Baudelaireja meščanska družba uči zgodovinskih lekcij. Le-teh ne moremo nikoli zanemariti. Kritično branje Baudelaireja in kritična revizija tega nauka sta ena in ista stvar. Zakaj vulgarni marksizem ima iluzijo, da lahko ugotovimo socialno funkcijo materialnega ali intelektualnega proizvoda brez odnosa do okoliščin in nosilcev njegove tradicije. »Kot skupek predmetov, ki jih gledamo neodvisno (če ne od produkcijskega postopka, v katerem so nastali, pa od produkcijskega postopka, ki ga preživijo), ima pojem kulture... Glede tega nekaj fetišističnega.« Tradicija Baudelairejevih del je zelo kratka, a že nosi zgodovinske

vinske brazgotine, ki morajo pritegniti zanimanje kritičnih opazovalcev.

II. (okus)

Okus se razvija s končno zmago blagovne proizvodnje nad vsako drugo vrsto proizvodnje. V posledici manufakturiranja proizvodov kot blaga za tržišče se ljudje vedno manj zavedajo razmer njihove proizvodnje — ne le družbenih razmer v obliki izkoriščanja, temveč tudi tehničnih razmer. Potrošnik je pri obrtnem naročilu bolj ali manj izvedenec — v posamičnih primerih mu svetuje sam obrtni mojster — ponavadi pa ni poznavalec, ko se pojavi kot kupec.

K temu dodajmo še dejstvo, da mora množična proizvodnja, ki se usmerja k ceninim blagom, težiti k prikrievanju slabe kakovosti. Zvečine je zainteresirana, da je kupec neizkušen. Bolj ko se industrija razvija, popolnejši so ponaredki, ki jih meče na trg. Blago je okopano v profanem sijju; ta sij nima nič skupnega s sijem, ki povzroča »teološke burke«, navzlic temu pa je pomemben za družbo. V govoru o zaščitnih znakih je 17. junija 1824 Chaptal rekel: »Ne recite mi, da bo v končni analizi kupec vedel za različne kakovosti materiala. Ne, gospodje, potrošnik jih ne more soditi; šel bo samo na zunanost blaga. Toda ali je gledanje in dotikanje zadosti, da bi se ugotovila obstojnost barv, finost materiala ali kakovost in narava njegove dovršitve?« V isti meri, kot se znižuje izkušnost potrošnika, narašča pomen njegovega okusa — tako za njega kakor za manufakturista. Za potrošnika ima vrednost bolj ali manj dovršenega maskiranja njegovega pomanjkljivega poznavanja. Za manufakturista je sveža spodbuda za potrošnje, ki je v nekaterih primerih zadovoljena na račun drugih potrošnih potreb, a so za proizvodnjo manufakturistu dražje.

To je natanko razvoj, ki ga literatura odraža v l'art pour l'art. Ta doktrina in njej ustrezajoče ravnanje sta dala prvič okus na dominantno mesto v poeziji (Zagotovo se ne sme zdeti, da je okus njen predmet; ni omenjen kjerkoli. Toda nič bolje to ne dokazuje dejstvo, da je bil okus pogosto obravnavan v estetskih debatah devetnajstega stoletja. Dejansko so se razprave osredotočile za zadovoljstvo.). V l'art pour l'art

pesnik prvič stoji pred jezikom, kakor stoji kupec pred blagom na odprtem tržišču. Zgubil je stik s postopkom njegove proizvodnje posebno visoke stopnje. Pesniki l'art pour l'art so zadnji, za katere bi lahko rekli, da prihajajo »iz ljudstva«. Nič nimajo formulirati v taki naglici, da bi po gojevalo KOVANJE besed. Drugače, svoje besede morejo izbrati. »Izbrana beseda« je kmalu postala moto literature JUGENDSTIL. 2) Pesnik l'art pour l'art je hotel vnesti v jezik predvsem sebe — z vsemi svojimi idiosinkrazijami, odenki in nepreračunljivostmi svoje narave. Ti elementi se odražajo v okusu. Pesnika vodi pri izbiranju besed okus. Toda izbira med besedami, ki jih ni skoval sam OBJEKT — to je, ki niso bile vključene v postopek njegove proizvodnje.

Faktično je teorija l'art pour l'art dobila odločilen pomen okrog leta 1852, v času ko je meščanstvo poskušalo vzeti svojo »stvar« iz rok pisateljev in pesnikov. V Osemnajstem brumairu se je Marx spomnil tega trenutka, ko so »zunajparlamentarne množice meščanstva ... z brutalno zlorabo lastnega tiska« pozvale Napoleona, »naj razbije njen piščo in govoreči del, njene politike in literature, tako da so lahko drzno opravljale svoje zasebne zadeve pod zaščito močne in neovirane vlade«. Na koncu tega razvoja lahko najdemo Mallarméja in njegovo teorijo o POESIE PURE. V njej je smoter njegovega lastnega razreda tako daleč od pesnika, da postane vprašanje literature brez predmeta središče razprave. Le-ta je navsezadnje tudi prisotna v Mallarméjevih pesmih, ki se vrtijo okrog BLANC, ABSENCE, SILENCE, VIDE. Gotovo je to — posebej pri Mallarméju — plat medalje, katere druga stran ni nič manj pomembna. Priča o dejstvu, da se pesnik ne obvezuje več podpirati kateri koli smoter razreda, ki mu pripada. Gradnja proizvodnje na osnovni zatajivni vseh manifestnih izkušnji svojega razreda povzroča posebne in znatne težave, ki spreminjajo to poezijo v ezoterično poezijo. Baudelairejeva dela niso ezoterična. Socialne izkušnje, ki se odražajo v njegovem delu, niso izvedene nikjer iz proizvodnega postopka, vsaj ne iz njegove najnaprednejše oblike, iz industrijskega postopka — ampak vse izvirajo iz ekstenzivnih okolnih poti. Vendar so le-te v njegovih delih dosti jasne.

Najpomembnejše med njimi so izkušnje nevrastenika, prebivalca velemera in potrošnika.

1. Nepreračunljive posledice bolj neomahljivega postopka so zopre tudi v drugih pogledih. Malo smisla ima vključevanje Baudelairejevega položaja v tikanje najnaprednejših položajev človekovega boja za osvoboditev. Že spčetka se zdi najbolj obetavno raziskovati njegove mahinacije, kjer je brez dvoma domač — v sovražnem taboru. Zelo redko so blagoslov za nasprotno stran. Baudelaire je bil tajni agent — agent z vlogo skrivnega nezadovoljstva svojega razreda.

2. Pierre Louys écrit: le throne: on trouve partout des abymes, des ymages, ennuy des fleurs, etc. ... Triomphe de l'y.

ZNANOST O FIZIČNI STVARNOSTI

Einstein je gotovo znanstvenik, ki je v znanstveno misel vgradil nova spoznanja, ki so zelo pomembna za današnjo fiziko. Brez njegovih spoznanj si ne moremo zamisliti takšnega razvoja družbe, kakršnega je diktiral njegov prispevek. Njegova obča in specialna teorija sta prišli v ospredje znanosti o fizičnem svetu. Njegova teorija je imela velik vpliv na vse interdisciplinarne zvrsti znanosti in tudi na družboslovne znanosti. S samim prodorom človeka v vesolje in pri odkrivanju zakonitosti materije v mikrosvetu (v atomskem, medatomskem, jedrskem in medmolekularnem) je njegova teorija dajala v večini primerov odgovore na vprašanja, ki so se tu porajala. Einsteinovo delo je v taki meri genialno in veličastno prav zato, ker še danes eksperimentalno odkrivajo zakonitosti, ki jih je ta teorija predvidela. Danes je že mogoče nakazati daljnosežnost njegovih idej kakor tudi napak.

V laboratorijih je bila večina njegovih predpostavk potrjenih. Te predpostavke so že del klasične fizike. Ta teorija se danes še uveljavlja v praksi. Se so dileme in dvomi okoli nekaterih Einsteinovih hipotez. Njegov znanstveni prispevek bom opisal prek razvoja relativnostne teorije.

Teorija relativnosti

Marsikdo še danes misli, da so zaključki v Einsteinovi relativnosti teoriji produkt filozofije relativizma. V resnici je relativnostna teorija dobila ime po tem, ker izhaja iz klasičnega principa relativnosti, ki ga je obdelal že Galilei. Einstein ni ta princip samo obdržal, temveč ga je tudi razširil ter postavil temelje celotni moderni fiziki. Navedel bom primer klasičnega principa relativnosti.

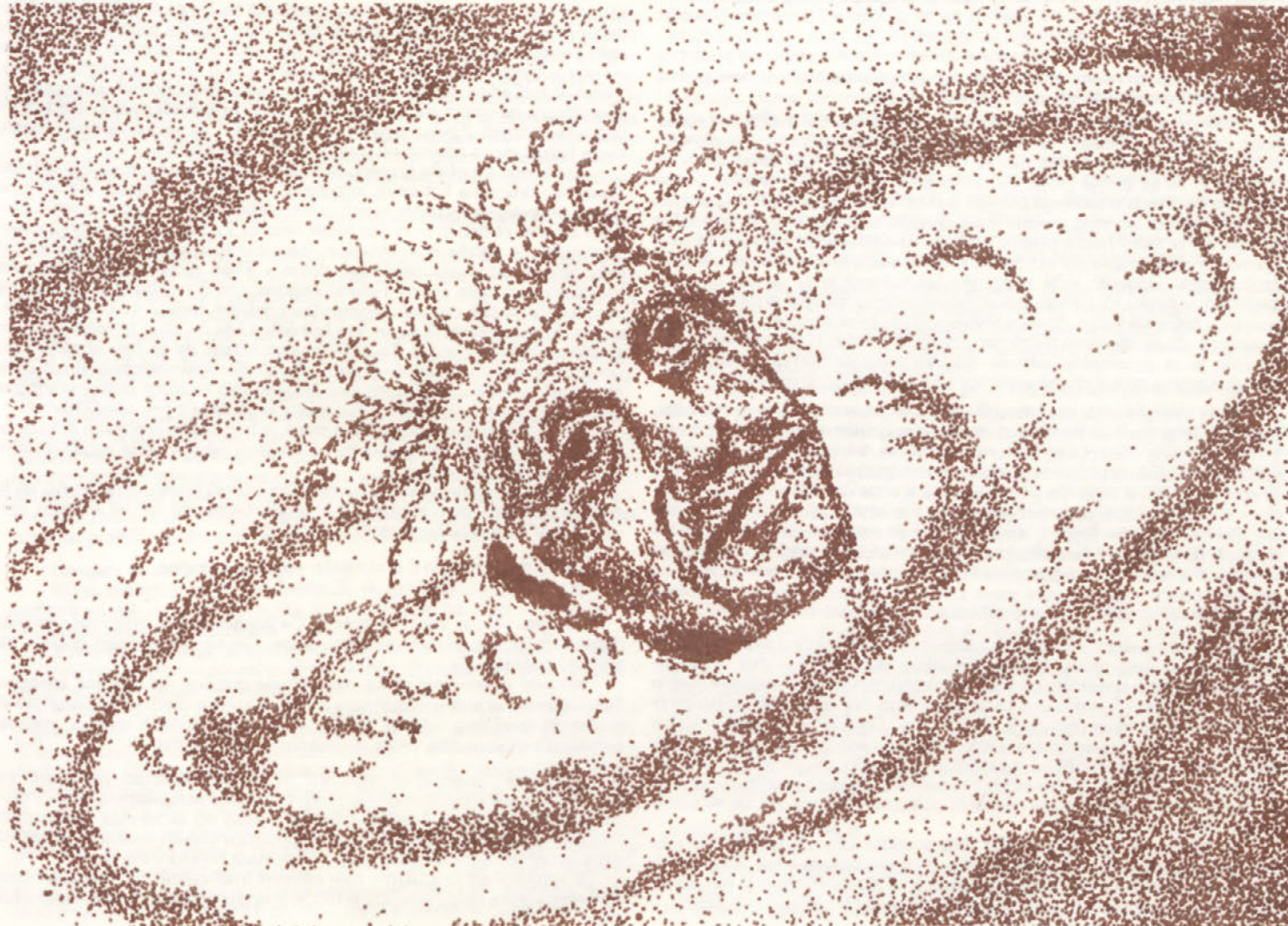
Zemlja z veliko hitrostjo kroži okrog Sonca, Sonce pa še z večjo hitrostjo potuje po vesolju. Zemlja tudi rotira okoli svoje osi, vendar tega gibanja Zemljani sploh ne občutimo. Vsi pojavi se na Zemlji dogajajo tako, kakor da le-ta

miruje. Isti zakoni veljajo v sistemu, ne glede na to, ali ta miruje ali pa se giblje s konstantno hitrostjo. Ta klasični princip izhaja iz Newtonovega gibalnega zakona. Ta pravi, da se delovanje sile opazi le ob spremembah hitrosti. Ta hitrost pa je lahko kakršna koli.

Klasični relativnostni princip je bil toliko časa priznan, dokler si niso fiziki v 19. stol. začeli razlagati določene naravne pojave z obstojem nevidne mehanske substance — etrom. Takrat so gravitacijo razlagali kot napetost in deformacijo etra, v katerega so potopljene vse vidne in nevidne stvari. Pri odkritju valovnih hitrosti svetlobe so sklepali, da mora obstajati neko sredstvo, po katerem svetloba potuje, podobno, kakor potuje zvok po zraku. Iz gibanja etra so poskušali izvajati vse fizikalne zakone. Toda ideja etra ter mehanika sveta sta bili zavrženi z rezultati, ki jih je dal Michelsonov poizkus. V čem je bistvo tega eksperimenta?

Po mehanični teoriji se svetloba širi po etru s konstantno hitrostjo 300.000 km/s. V etru pa se po tej teoriji nahajajo vsa telesa. Če bi imela telesa različne hitrosti nasproti etru, bi morala registrirati različne hitrosti potovanja svetlobe. Podobno je z registriranjem zvočne hitrosti v zraku. Če se opazovalec giblje proti izvoru zvoka, beleži večjo hitrost zvoka, kakor v primeru, ko se od izvora oddaljuje. Kaj je pokazal Michelsonov poizkus?

Ko so merili hitrost svetlobe, ki je prihajala Zemlji naproti, in hitrost svetlobe, ki je Zemljo dohitevala, so ugotovili, da sta obe hitrosti enaki. Kakršno koli hitrost bo imel opazovalec, vedno bo meril isto svetlobno hitrost: 300.000 km/s. Ta preizkus je mučil tedanje znanstvenike. Da bi svoje predstave o fizičnem svetu uskladili s tem eksperimentom, so se poslužili raznih predpostavk. Fitzgerald je postavil hipotezo, da se vsa telesa krajšajo v smeri gibanja. Lorentz je poizkusil to krajšanje dimenzij pojasniti v Maxwellovimi elektrodinamskimi enačbami.

Predpostavil je, da je materija električna tvorba, sestavljena iz protonov in elektronov. V elektromagnetskih poljih je iskal osnovne mehanske lastnosti, kot so masa, gibalna količina in energija gibanja. S teoretičnim razglabljanjem je pokazal, da se električni naboji s svojimi elektromagnetnimi polji upirajo spremembi hitrosti enako, kakor da so mehanična telesa z določenimi masami. Po Lorentzu je masa elektrodinamičnega porekla. S svojimi zakoni, postavljenimi na osnovah elektrodinamike, je postavil v gibanje osnove, ki so širše od Newtonovih zakonov. Negiral je absolutnost prostora, časa in mase. Pokazal je, da elektron pridobiva na masi, če se mu hitrost povečuje. Na osnovi Maxwellovih enačb je zaključil, da se v sistemih, ki se gibljejo, dimenzije krajšajo, čas pa se ustavlja. S tem je Lorentz postavil temelje za Einsteinovo teorijo relativnosti. Je pa v svoji elektrodinamiški teoriji obdržal eter, po katerem naj bi se širila elektromagnetna valovanja.

Znanost se je takrat nahajala pred novo epoko. Razpadle so stare slike o atomih, gibanju, prostoru, času. Stara zgradbe mehanične fizike se je porušila. Ta preobrazba se je poznala tudi v filozofiji. Idealisti so takrat govorili o zlomu znanosti, o koncu materializma in začetku idealizma v fiziki. Z rušenjem mehanične razlage sveta so opravičevali svoje spekulacije, da fizika začenja zapuščati svoje materialistične temelje. Vendar da so mehanične lastnosti materije izgubile staro primarnost, je pomembno le, da je fizika globlje prodrla v strukturo materije. Nikakor ni pomenilo njeno dematerializacijo. Naloga fizike je, da se razvija, da daje človeštvu moč za vladanje nad mrtvo samogibajočo se naravo. Fizika ne išče teorije o objektivni stvarnosti, ampak se razvija glede na poglobljanje in razvoj človeške praktične dejavnosti in razmerja z okoljem.

SPECIALNA RELATIVNOSTNA TEORIJA

Michelsonov poizkus je potrdil, da principi relativnosti o znanosti elektrike veljajo. Iz Maxwellovih enačb je razvidno, da veljajo iste zakonitosti le za sisteme, ki mirujejo ali pa se gibljejo s konstantno hitrostjo. V te enačbe je vstavljena konstanta, ki je za enakopravne sisteme enaka in ima značilnost svetlobne hitrosti. Ta konstanta kot faktor ima dalekosežne posledice. Pomeni hitrost, s katero se širijo elektromagnetne spremembe. Torej se elektromagnetne spremembe širijo v vseh sistemih, glede na sisteme same, z enako hitrostjo. Iz tega sledi, da je tudi hitrost svetlobe v vseh sistemih za opazovalca, ki miruje ali pa se giblje, enaka. To ni v skladu z našimi vsakodnevnimi izkušnjami o gibanju mehanskih teles. Toda ne smemo pozabiti, da svetloba ni mehanični pojav.

Albert Einstein je leta 1905 izdelal specialno relativnostno teorijo. Izhajal je iz eksperimentalnega dejstva, da je svetlobna hitrost največja hitrost. Njegova kritika klasične teorije o prostoru ter času je izhajala iz dveh predpostavk:

1. V vseh sistemih, ki mirujejo ali pa se gibljejo s konstantno hitrostjo, veljajo isti zakoni.

2. Svetlobna hitrost je v vseh takih sistemih enaka. Konstantnost svetlobne hitrosti povzroči spremembo fizikalne teorije. Konstantnost hitrosti ne dopušča, da predpostavimo nekaj, kar je hitrejšo od svetlobe.

Einstein je s svojimi aksiomi o svetlobni hitrosti porušil mišljenje o sočasnosti. Zamislimo si gibajoči se vlak, na katerem so razmešeni trije ljudje tako, da je eden na sredini, druga dva pa na konceh vlaka. Oni lahko trdijo, da mirujejo in da se zemlja giblje. Za njih bi svetlobni signal iz sredine prispel sočasno do prvega in zadnjega potnika. Za nas na Zemlji pa bi bilo drugače. Mi bi videli, kako bi signal iz sredine vlaka dosegel zadnjega potnika prej kakor prvega, ker bi zadnji potnik potoval proti izvoru svetlobe. Ta svetlobni žarek bi opravil do njega krajši pot kot žarek, ki bi potoval k prvemu potniku, ki bi se žarku izmikal. Dogodki, ki bi za potnike bili sočasni, bi se za nas pojavili v časovnem razmaku. Po Einsteinu bi oboji: potniki in mi, sklepali pravilno. Potniki prav tako lahko zaključijo, da sami mirujejo, da se premikamo mi, kakor zaključujemo mi, da mi mirujemo ter se oni gibljejo. S končno svetlobno hitrostjo je mogoče le za posamezne sisteme odrediti časovne razmake. Merjenje iz nekega sistema pojave drugih sistemov pa bi dalo netočne rezultate.

Effekt zaustavljanja časa zaradi povečane hitrosti so eksperimentalno zabeležili. Izkoriščali so metodo za merjenje magnetnih radiaacij s točnostjo 1:10¹³. Časovne dilatacije so demonstriali takole. V kristalu bakra so vgrajeni radioaktivni kobaltovi kristali. Kobaltovi atomi razpadajo v atome železa. Pri tem se sproščajo gama žarki. To predstavlja neke vrste uro. Ko se kristal ohladi, atomi mirujejo okoli svojih ravnovesnih leg v kristalni rešetki. Bolj ko kristal segrevamo, hitreje se atomi gibljejo. Pri tem so merili jakost gama žarkov in ugotovili, da se jakost s povišano temperaturo manjša. Razlog tiči v tem, da se kobaltovim atomom zaradi povečane hitrosti ustavlja čas. Pri tem pa manj ko razpade kobalta v železo, manj gama žarkov se sprosti. Ugotovili so, da se skrajša čas samo toliko, kolikor predvideva relativnostna teorija.

Dokaz za pravilnost relativnostne teorije se najde tudi v naravi pri primeru z elementarnimi delci mioni. Njihova življenjska doba je okoli dve milijoninki sekunde. Mioni se sproščajo pri trkih kozmičnih žarkov z molekulami kisika in dušika v gornjih slojih atmosfere. Glede na njihovo življenjsko dobo in hitrost bi po klasični teoriji mion preletel le 600 metrov. Dejstvo pa je, da mionov na zemeljski površini registriamo v obilju. To pa pomeni, da mioni preživijo prek 30 km dolgo pot. Zakaj? Njihova hitrost je zelo velika, pa jim po relativnostni teoriji čas precej zaostaja v primerjavi z zemeljskim. Po naših urah trajajo njihov let do Zemlje 50 mikrosekund, po mionskih urah pa ne. Njim se zdi, da mi živimo mnogo dlje, celo 30 stoletij.

Zanimiv je tudi tale eksperiment. Dva ameriška fizika sta napravila tri zelo precizne atomske ure, ki sta jih uglasila, da so kazale enak čas. Dve uri sta poslala na pot okoli Zemlje, eno pa sta hranila na Zemlji. Rezultat je bil takšen, kakršnega je predvidevala teorija relativnosti. Atomski uri, ki sta leteli, sta bili v časovnem zaostanku glede na mirujočo uro.

Zanimiv je tudi paradoks dvojčkov, ki se navezuje na časovno zaostajanje. Po Einsteinu teče čas v različnih inercialnih sistemih z različno hitrostjo. Inercialni sistemi se ločijo med seboj po različnih pospeških oziroma različnih gravitacijah. Če bi eden od dvojčkov potoval s skoraj svetlobno hitrostjo ter se po nekaj letih vrnil na Zemljo, bi srečal brata dvojčka, ki bi med njegovo odsotnostjo ostarel. Za brata dvojčka, ki potuje, teče čas v primerjavi z Zemeljskim mnogo počasneje, medtem ko za brata na Zemlji poteka zemeljski čas mnogo hitreje.

Enako se paradoks dvojčkov izrazi pri nahajanju dvojčkov v različnih gravitacijskih poljih. Einstein je združil inercijo (pospešek) in gravitacijo. Če bi se eden od bratov nahajal v močnem gravitacijskem polju kakšne nevtronske zvezde, bi se staral počasneje kot njegov brat, ki bi bil v gravitacijskem polju Zemlje. Tukaj se pojavi še dodaten paradoks. S tem ko se prvi brat bliža nevtronski zvezdi, ki je vir vse močnejše gravitacije, se mu čas relativno na zemeljskega postopoma ustavlja. Tega seveda potnik sploh ne opazi. Če bi se brata pogovarjala po radiu, bi hitro govorilecemu tonu, medtem ko bi ta na Zemlji slišal le počasno brundanje. Oba pa bi v mikrofonski govorila normalno. Normalno bi tudi živela ter bi njuni uri kazali normalen čas. Enakopravnost njunih sistemov mora biti zagotovljena. V tem se kaže jedro relativnostne teorije.

Relativne so tudi dimenzije teles. Objekt, ki se od nas oddaljuje, merimo tako, da sočasno zapazimo njegova krajna konca. Merjenje dolžine v gibanju je torej povezano s pojmom sočasnosti. Dolžino vlaka izmerimo tako, da registramo žarke, ki so sočasno odposlani s prednjega in zadnjega konca. Signal s prednjega konca nas doseže kasneje, ker mora potovati vzdolž vlaka. Časovna razlika med prihodom žarka s prednjega konca ter prihodom žarka z zadnjega konca pomnožena s svetlobno hitrostjo daje dolžino vlaka. Rezultat takega merjenja pokaže, da je dolžina gibajočega se vlaka krajša. Zakaj?

Potniki ne bi opazili nikakršne dolžinske spremembe. Oni bi trdili, da je signal s prednjega konca prej odposlan, pa se zato zdi dolžina vlaka krajša. Vendar sta bila za nas signala v resnici sočasno oddana. Potniki imajo glede na nas netočne ure. Onim spredaj čas kasni v primerjavi s časom potnikov na koncu vlaka, pa se jim samo zdi, da je signal prej oddan. Zakaj so časovne razlike med potniki? Če za nas potniki s konca vlaka prejmejo s sredine vlaka signal prej kot prednji ter sta za oboje signala oddana sočasno, pa tudi njihove ure kažejo ob prejetju signalov isti čas, pomeni, da morajo zadnjim potnikom ure hitreje teči kot prednjim. Tako se naša sočasnost oddajanja signalov za merjenje dolžin vlaka dozdeva prednjim potnikom, katerim čas zaostaja, predčasna glede na zadnje. V tem tiči razlog, da prednji trdijo, da je signal predčasno oddan.

V relativnostni teoriji ima vsak opazovalec svoje metre in ure. Sistemi, ki skupaj z našim mirujejo, imajo enaka merila kot mi. Če pa se začnejo gibati, se nam njihovi metri zdijo krajši, ure pa zaostajajo. Metrika sistemov in časov v vseh sistemih se vzpostavljata tako, da vsi merijo enako svetlobno hitrost. Tu ni ničesar subjektivnega. Merjenja svetlobnih signalov niso le najboljše metode, ampak so tudi edina merjenja, ki ne vodijo v zmoto. Svetlobna hitrost je edina, ki je neodvisna od opazovalca. Edina ima po klasični mehaniki lastnosti brezkončno velike hitrosti. Z zvokom ne moremo ugotavljati ali pa določati sočasnosti, ker je hitrost zvoka odvisna od smeri hitrosti opazovalca.

Sprememba metrike pomeni, da se nam vsa gibanja v potujočem sistemu dozdevajo drugačna kot onim, ki potujejo skupaj s sistemom. Vzemimo na primer potovanje z dvigalom, katero prosto pada. Potniki v dvigalu opazijo, da v vsaki sekundi pridobijo znani pospešek navzdol. Za nas, ki opazujemo padajoče dvigalo, pa poteka stvar drugače. Relativnostno razumevanje pojavov pri večji hitrosti odgovarja skrajšanju dolžin v smeri gibanja in pa časovnem zaostajanju v dvigalu. Njihovi sekundi odgovarja na Zemlji daljši čas. Glede na nas pa dobi dvigalo enak iznos pospeška v daljšem času. Zato se nam dozdeva, da dvigalo pospešek pada. Ista težnostna sila da istim telesom v hitrem gibanju manjše pospeške. To si razlagamo s tem, da se tem objektom pri povečanju hitrosti tudi poveča masa. Če bi telo doseglo svetlobno hitrost, bi se nam masa povečala preko vseh mej. Nobeno telo ne more doseči svetlobne hitrosti. Ni je sile, ki bi se ubranila odporu, ki ga da telo pri največji hitrosti.

Da se z večanjem hitrosti večja masa, je bilo eksperimentalno dokazano. Ugotovili so, da je pri pospeševanju elektronov njihova masa večja od mase elektronov mirnega stanja.

Einstein je večanje mase s povečanjem hitrosti telesa tolmačil tako, da je povečanje mase v zvezi s kinetično energijo. Čim večjo hitrost ima telo, tem večji odpor kaže proti spremembi svoje hitrosti.

$$\text{Zvezo med energijo } E \text{ in mirujočo maso daje enačba: } E = mc^2$$

Ta zveza velja za vse vrste energij. Če fizikalni sistem izgubi del energij, pomeni, da je izgubil tudi del svoje mase. Če sistem energijo prejme, se njegova masa poveča.

Ko neki sistem segrevamo, mu dodamo določen del toplotne energije. Temu sistemu se je povečala masa v enakem razmerju med dodano energijo in kvadratom svetlobne hitrosti. Glede na to, da je dodana energija majhna, svetlobna hitrost pa zelo velika, je povečanje mase neznamno.

Velik efekt mase pa se registrira pri jedrskih reakcijah, pri katerih se sprosti ogromna količina energije. Helijsko jedro je sestavljeno iz dveh protonov in dveh nevtronov. Njegova masa je manjša od vsote mas posameznih protonov in nevtronov. Pri spajanju dveh protonov in dveh nevtronov v helijsko jedro se sprosti ogromno energije. Zato je masa He-jedra manjša.

Iz razlike med produktom mas elementarnih delcev in dejanske mase atomskega jedra se da sklepati, kolika je energija spajanja različnih atomskih jeder.

Zgornja enačba podaja odnos med dvema osnovnima lastnostima materije: med maso in energijo. Ni mase brez energije in ni energije brez mase. Stari zakon o ohranitvi mase in zakon o ohranitvi energije je relativnostna teorija združila v skupni zakon.

Ne smemo interpretirati Einsteinov zakon s tem, da je masa pretvorjena v energijo. Masa je objektivno dejstvo. Idealisti so preko Einsteinovega odnosa med maso in energijo napačno sklepali, da mase ni. Vendar s tem niso dosegli veliko, saj ima energija v fiziki podobno materialistično veljavo kot masa. S tem da jim pojem energije pomeni več kot pojem mase, sploh ni nujno, da materije več ni. Razlika med idealističnim in materialističnim pogledom na svet je v vprašanju: ali svet obstaja le v našem duhu ali pa je realen. Govoriti, da obstaja samo energija, pomeni samo spremeniti ime za materijo.

OBČA RELATIVNOSTNA TEORIJA

V osnovi relativnostne teorije je, da v gravitacijskem polju padajo vsa telesa enako hitro. Razlog je v tem, ker je masa, ki jo imamo za izvor gravitacije (gravitacijska ali težka masa), enaka masi, ki je vzrok inercije (inertna masa). V najnovjšem času je primerjanje enakosti težke ter inertne mase potrjeno s točnostjo ca. $1:10^{13}$.

Newton je spoznal, da je teža proporcionalna masi. To je videti iz tega, ker vsa telesa padajo enako hitro. Učinkovanje gravitacije se lahko uniči, če sistemu damo pospešeno gibanje navzdol. Če v dvigalu padamo s prostim padom, ne zaznamo nikakršnega pritiska na podplati. Telesa lahko premikamo po mili volji brez kakršnegakoli napora. Telesa se obnašajo, kakor da nimajo teže. V resnici je svet v dvigalu v breztežnem stanju. Gravitacije tam ni. Zunanji opazovalec pa bo trdil, da gravitacija deluje in da je breztežnemu pojavu v dvigalu vzrok pospešeno gibanje navzdol. Vendar pa so po Einsteinovem principu vsa gibanja relativna. Potniki v dvigalu torej po pravici lahko trdijo, da mirujejo ter da gravitacije ni.

V primeru, da se dvigalo pričinja ustavljati, imajo telesa v dvigalu večjo hitrost od dvigala samega ter pritiskajo na njegovo dno. Potniki imajo vtis, da nanje začelo delovati gravitacijsko polje, katero je vse močnejše, ker dvigalo zavira. Sledi, da ni mogoče razlikovati navideznega od pravega gravitacijskega polja. Gravitacijska polja se pojavljajo, spreminjajo in izginjajo, ko prehajajo iz enega sistema v drugega. Vsi sistemi so po principu relativnosti enakopravni, zato so tudi gravitacijski pojavi vezani na sama gibanja teles. Po Newtonu se delovanje sile opazi s pospeškom, ki ga daje telesu. Ta pospešek se more uničiti s skokom v drug sistem, ki se giblje z enakim pospeškom. Ker so po relativnostnem principu vsi sistemi enakopravni, se silam ne more pripisati absolutna veljava.

Z miselnim poizkusom je tudi mogoče zaključiti, da gravitacija ukrivlja svetlobne žarke na takle način. Zamislimo si dvigalo, ki pada s prostim padom. V njem imajo potniki vtis, da ni gravitacije. Če na eni strani dvigala zvrtno luknjico, skozi katero spustimo z zunanje strani svetlobni žarek, bo ta potreboval določen čas, da bo preletel širino dvigala. Med tem časom pa bo dvigalo pridobilo na hitrosti padanja in bo let svetlobnega žarka za potnike parabola. Ker sta po relativnostnem principu sistema enakopravna, lahko v dvigalu potniki s vso pravico trdijo, da je let žarka ukrivljen in je prostor zakrivljen. Odnos opazovalcev iz različnih sistemov od istega leta svetlobnega žarka je različen, pa so tudi rezultati njihovih opazovanj različni.

Eksperimenti so potrdili Einsteinova predvidevanja, da gravitacijsko polje ukrivlja let svetlobnim žarkom.

To je bilo potrjeno ob Sončevem mrku leta 1919 v Južni Ameriki. Okoli Sonca so bile vidne zvezde, ki so dejansko za Soncem, vendar pa so se njih žarki uklanjali v močnem gravitacijskem polju. Žarki dejansko potujejo čez Sonce. To so potrdili tudi kasnejši preciznejši eksperimenti. Mariner-6 se je nahajal na Zemeljski krožnici na drugi strani Sonca. Nanj so poslali radarske žarke ter merili čas njihovega letenja tja in nazaj. Ker so potovali po ukrivljeni poti, ki je daljša od ravne, so izračunali za 200 mikrosekund daljši čas leta, meritve pa so pokazale tudi to: 204 mikrosekunde.

Da ima gravitacija vpliv na svetlobni let, so potrdili tudi na Zemlji. Pri tem poizkusu je bil uporabljen radiaktivni izvor, ki je oddajal gama žarke. Ta izvor so postavili na vrh 25-metrskega stolpa. Detektor je bil v podnožju. Foton, ki je »padal« v gravitacijskem polju, je pridobival energijo kakor vsako drugo telo. Pri letu fotona navzgor pa se je njegova energija manjšala. Ta efekt se kaže pri zelo masivnih zvezdah, pri katerih izhajajoča svetloba izgublja energijo. To pa se opazi pri premiku spektralnih linij proti rdečemu delu spektra.

Navajam še drug eksperiment:

Ko so znanstveniki primerjali čase, ki jih kažejo atomske ure, potujoče v različnih višinah, so potrdili, da gravitacija vpliva na čas. Ura v višjem letu je prehitela otale nižje leteče ure.

V skladu z dejstvom, da so svetlobni žarki v vesolju zakrivljeni, je Einstein v obči relativnostni teoriji opustil Evklidov prostor. Da bi prikazal prave odnose v prostoru, se je poslužil neevklidske geometrije.

Evklidov aksiom pravi, da je iz neke poljubne točke mogoče v dano poljubno smer potegniti samo eno paralelo. Ta aksiom, je bil zamenjan z novimi. Ti so zagotavljali geometrijske sisteme, ki so bili v skladu s prostorskimi lastnostmi. Leta 1828 je Nikolaj Lobačevski osnoval neevklidski sistem. V njegovi geometriji je mogoče povleči iz ene točke proti skupni »paraleli« veliko smeri, ki je ne sečejo. Kasneje je Riemann osnoval drugačen neevklidski sistem, kjer paralel ni bilo. V tej geometriji se smeri dozdevajo zakrivljene. V Evklidovi geometriji je vsota kotov v trikotniku 180° , v geometriji Lobačevskega je manjša, v Riemannovi geometriji pa večja od 180° . Zakrivljenost vesolja je posledica gravitacije, ki pa je odvisna od razporeditve mase v prostoru. Po obči relativnostni teoriji so lastnosti prostora dane s fizikalnimi telesi.

Tako je relativnostna teorija razrešila stoletne spore filozofov okrog vprašanja, ali obstaja prazen prostor ali ne. Teorija je potrdila dialektični princip, da izoliranih sistemov, stvari in pojavov ni, temveč da je vse med seboj povezano in soodvisno.

Relativnostna teorija pride predvsem do izraza pri zelo močnih gravitacijskih poljih in gibajih blizu svetlobne hitrosti. Tedaj se čas skoraj ustavi. Zanimiv je primer majhnih zvezd z veliko gravitacijo. V tem primeru je krivina prostora lahko tako velika, da zvije v krog celo let svetlobe, tako kakor Sonce zadržuje v krožnici Zemljo.

Danes so v vesolju že odkriti taki objekti. To so pulzarji, ki periodično oddajajo radijske signale. Pulzar bi naj bila velika zvezda, ki je iztrošila svoje nuklearno gorivo. Pri tem pa se ji gravitacija tako silo počeča, da se zvezda zgosti v eno velikansko atomsko jedro premera samo nekaj kilometrov. Oppenheimer, znani ameriški jedrski fizik, trdi, da bi se zvezda take mase morala zgoščevati do same matematične točke, kar je predvideval tudi Einstein. Gostota mase in gravitacijsko polje postaneta neskončna, pa taka zvezda lovi vsa telesa v svoji okolici. Takšno zvezdo imenujemo črna luknja, ker ne pusti niti svetlobnim žarkom, da bi se odrtrgali iz njenega dosega. Zato je črna luknja nevidna. Odkritje pulzarjev-nevtronskih zvezd je dalo osnovo za verojanje v take črne luknje. Znotraj hirozonta črne luknje naj bi prišla do izraza Einsteinova teorija prostora, časa, gravitacije. Možno pa je, da to ni dovolj za razlago fenomena črne luknje. Vprašljivo je tudi matematično nakazovanje zgoščevanja mase v točko, saj lahko dvomimo v obstoj matematične abstraktnosti v naravi, tu je misliti na pojem točke. Danes znanstveniki z zagnanostjo preučujejo zvezdno nebo, da bi našli dokaz za obstoj črnih lukenj. V našem sistemu ima skoraj vsaka druga zvezda svojega dvojnika. Nekatere od teh naj bi bile črne luknje, ki bi sesale maso svoje spremljevalke. Pri tem bi se segrel plin, katerega črna luknja sesa, in emitiral žarke X. Takšne primere so že opazili pri dvojni zvezdi v Labodu (Labod X-1). Za zdaj se to ne da drugače pojasniti kakor z obstojem črne luknje kot zvezdne sopotnice. Zanimiv je primer s pulzarjem PSR 1913-16, ki kroži okrog nevidnega sopotnika s fantastično hitrostjo približno milijon km/uro. Njegovo leto traja le osem zemeljskih let. Nevidni spremljevalec je lahko nevtronska zvezda ali pa tudi črna luknja.

Po Einsteinu emitira gravitacijsko polje posebne valove s svetlobno hitrostjo. Pri razbitju ali rojstvu neke zvezde se spreminja gravitacijsko polje. Ob tem pa pride do emisije teh gravitronov. Zdjaj so z zvezdami dvojnicami ponovno potrdili še eno Einsteinovo predvidevanje.

Pri opazovanju nekega dvojnega zvezdnega sistema so ugotovili, da se perioda obhoda pulzarja okoli njegovega spremljevalca krajša. To pomeni, da pulzar pada k spremljevalcu, ker izgublja energijo. To izgubo energije razlagajo kot izgubo zaradi gravitacije, ki se širi v prostoru.

KOZMOLOGIJA KOT EKSPERIMENTALNA VEDA

Einsteinova relativnost je vsekakor imela velik odmev na razvoj misli in slike o vesolju. Danes verjamemo, da človeštvo opazuje 3/4 Einsteinovega vesolja, ki ga je ta veliki mislec zjel samo s svojimi mislimi in enačbami. Človeštvo je na stopnji, da spremlja razvoj vesolja od samega začetka »bigbena«. Danes obstaja mišljenje, da je vesolje nastalo ob gigantski eksploziji pred 15 milijardami let. V petdesetih letih so odkrili valovanje imeovano kozmični šum, za katerega se predvideva, da je nastal ob primordijalni eksploziji. Temperatura tega valovanja po Stefanovem zakonu (Jožef Stefan — naše gore list) znaša okrog 2,7 helvina, kar kaže na trenutek, kadar je znašala 300 kelvinov, le da je obseg vesolja bil 1000-krat manjši. To naj bi bilo 700.000 let po eksploziji.

Astronomska dejstva so danes še vedno skopa. Zato je vprašljivo, koliko danes smemo govoriti o evoluciji našega vesolja. Nadaljnji razvoj fizike lahko popolnoma spremeni pogled na svet, ki je zgrajen na največji skrivnosti, to je gravitaciji. Dokler se pojem gravitacije ne združi z zakoni mikrosвета, so vse hipoteze o nastanku sveta dvomljive.

Ali je vesolje odprto ali zaprto, je še vedno vprašanje, na katerega znanstveniki danes poskušajo odgovoriti. Pri merjenju gostote mase v vesolju je razvidno, da se ta manjša. Če vesolje vsebuje dovolj mase, bi gravitacijska sila morala zaustaviti širjenje vesolja ter bi se začelo vesolje krčiti. Potlej bi se vesolje spremenilo v črno luknjo, pri čemer bi se masa zgostila v točko. Vendar znanost še ni odgovorila, če je to mogoče. Ni pojasnjeno, kako naj bi vesolje izšlo iz predhodnega stanja. Einsteinova teorija ne razlaga kvantnih zakonitosti materije. Mnogi verjamejo, da je prav kvantna mehanika veda, v kateri leži ključ za rešitev vprašanja o prvotnem stanju vesolja. Če bo eksperiment dokazal obstoj črnih lukenj, bo verjetnost večja, da se bo vesolje spremenilo v črno luknjo.

Einstein je izrekel tudi takšne teorije in misli, ki veljajo danes za zmotne. Predvsem je napačno njegovo mnenje o kvantni mehaniki, za katero velja, da je statistično obnašanje materije na elementarnem nivoju njena lastnost. Einstein je dejal: »Bog se ne igra s kockami«. Svoje nesoglasje s kvantno mehaniko je hotel dokazati z eksperimentom, ki naj bi dal absurden rezultat, kolikor bi se materija obnašala po zakonu kvantne mehanike, ki je zanj v bistvu indeterministična. Za izvedbo eksperimenta je bilo potrebno čakati tri desetletja. Ta je pokazal nepravilnost Einsteinovih zaključkov v tej smeri.

Da bi vsaj malo razumeli, kaj je kvantna mehanika, jo bom poskusil prikazati v najznačilnejših točkah.

KVANTNA MEHANIKA

Ker so vsa vidljiva telesa sestavljena iz atomov, se odpira vprašanje, kako se klasični zakoni nanašajo na procese atomov. Ali je atomski svet sam pomanjšana slika makrosвета? Če bi za atomsko fiziko bila podlaga mehanično

determinirana, podvržena elektrodinamiki in drugim zakonom, tedaj bi svet bil zares ena sama enostavna struktura. Glede na to, da izhaja življenje iz nežive materije, sklepamo, da bo moderna fizika izzvala krizo starih klasičnih zakonov. Dialektična raznolikost daje misliti, da pri globokem prodiranju v svet atomov klasični zakoni, veljavni za makrosvet, ne bodo večali.

Z dokazi o sevanju žarečih teles je Planck porušil tradicionalne predstave o fizikalnih pojavih. Ugotovil je diskontinuiranost procesov v atomskem svetu. Njegova hipoteza trdi, da atomi v določenih krožnicah emitirajo in absorbirajo svetlobno energijo prekinjeno. Elektroni si lahko le skokoma zmanjšajo ali pa povečajo energijo. Elektroni ne sevajo energije kontinuirano, kakor je to primer pri elektromagnetni anteni, ki na vse strani širi elektromagnetne valove. Tako se je zrušilo staro Aristotelovo načelo kontinuiranosti: »Narava ne dela skokov.«

Znanstveniki so že v prejšnjem stoletju opazili fotoefekt. Po starih klasičnih zakonih bi pričakovali, da bodo izbiti elektroni imeli tem večjo kinetično energijo, čim večja bo intenzivnost svetlobe, ki pada na kovinsko ploščo. Vendar so eksperimenti negirali takšno mišljenje. Kinetična energija metalnega elektrona je bila odvisna od frekvence svetlobnega sevanja-valovanja. S povečano jakostjo so dosegli, da je bilo izbitih več elektronov.

Einstein je pojasnil fotoefekt. Po njegovi hipotezi so v monokromatski svetlobi delci enakih energij. Fotoefekt je razložil tako, da se energija fotona prenese na kinetično energijo izbitega elektrona. Kinetična energija elektrona je torej odvisna le od energije fotona, ki izbiti elektron, ne pa od intenzivnosti svetlobe. Ker kinetična energija elektrona raste z večanjem frekvence, je energija fotona tem večja, čim večja je frekvenca. Iz fotoefekta izhaja, da je energija fotona proporcionalna frekvenci:
 $E = \mu \cdot \nu$; μ je Planckova konstanta.

Tako je Planckova teorija dobila pravo obliko. Elektroni lahko emitirajo ali absorbirajo le energetske kvante.

Tako kvantno hipotezo je Niels Bohr združil s klasičnimi zakoni in dal smer nadaljnjega razvoja atomske fizike.

Med Bohrovo atomsko strukturo in sončnim sistemom obstaja določena podobnost. Bohr se je zavedal, da bi z najmanjšim zunanjim učinkovanjem bilo porušeno atomsko ravnotežje, saj bi zunanji učinki spreminjali elipso kroženja elektronov okoli jedra. V mikrosvetu obstaja zakonitost, ki preprečuje, da bi majhni zunanji učinki porušili atomsko ravnotežno stanje. To zakonitost je Bohr videl prav v Planckovi kvantni hipotezi. Bohr je zaključil, da se iz stabilnega stanja, da prenese atom samo v niz diskontinuiranih stanj, ki se znatno razlikujejo med seboj po svojih lastnostih. Ta stanja je imenoval stacionarna, ker le v njih atomi lahko obstajajo. To so znanstveniki tudi eksperimentalno potrdili. Vsaka vrsta atomov lahko prejme samo določene diskontinuirane energije ter edino s skakanjem po takšni lestevici lahko atom spreminja svojo notranjo energijo. Bohr je predpostavil, da se okoli vodikovega jedra lahko atomi gibljejo le po določenih krožnicah. Premeri teh krožnic rastejo s kvadratom celih števil. Po najbolj notranji krožnici kroži elektron tako dolgo, dokler ga zunanji učinek ne potisne na višje stacionarno stanje. Na tem stanju elektron prebije nekaj časa, nato pa se vrne na prvotno stanje. Hkrati odda tudi kvantno energije. Emisija se torej ne dogaja v posameznih stacionarnih stanjih. To je Bohrov osnovni postulat. Čeprav je klasični model bil dober za izračun raznih fizikalnih količin, pa daje napačno sliko o atomskih procesih. Predstave, kot je sončni sistem, v mikrosvetu niso dopustne.

Heisenberg je opustil zorne predstave o poteh in gibanjih v atomskem svetu. Osnovel je strogo kvantno mehaniko atomov. Njegove kvantnomehanske enačbe dajejo statistično verjetnost v merjenju neke fizikalne količine. Ne opazujejo nekoga objektivnega stanja neodvisno od merjenja. Le v določenih primerih vključujejo tudi principe klasične determiniranosti.

Za nadaljnji razvoj kvantne mehanike so bili velikega pomena:

DE BROGLIEVI VALOVI MATERIE

Einstein je v fotoefektu pri pojasnjevanju spremembe gibalne količine izbitega elektrona moral predpostaviti, da je svetloba sestavljena iz materialnih delcev. Po drugi strani pa ima svetloba pri interferenci uklon valovne lastnosti. Znanstveniki so hoteli dilemo valovanje-delec rešiti. Ta dualizem je prešel iz optike tudi v atomistiko.

De Broglie je hotel svoja razmišljanja o diskontinuiranosti prenesti tudi na Bohrova stacionarna stanja, da jih razloži z zornimi predstavami. Vprašal se je, ali obstajajo v klasični fiziki pojavi, ki so podobni stacionarnim pojavom v atomih. Tako diskontinuiranost je našel pri valovanju. Če zanimamo napeto struno, bo ta tako nihala, da bo med koncema vedno celo število bregov in dolov. Torej je valovna dolžina diskontinuirana. To je de Broglie postavil v sporednost z Bohrovimi stacionarnimi stanji. Po njegovi zamisli je obstoj stacionarnih stanj vezan na valovne lastnosti elektronov.

Nihče pred de Brogliem ni poskušal v atomih iskati valovnih lastnosti. Stara klasična teorija, po kateri so atomi le majhni delci, ni usmerila znanstvenikov, da izvedejo eksperiment, ki bi potrdil valovne lastnosti atomov. Morali bi le skozi kristal spustiti katodne žarke-elektrone, pa bi dobili podobne interference, kakršne dajejo rentgenski žarki.

De Broglie je sklepal, da se morajo atomi in svetloba opisovati z istimi zakoni. Po njegovem mišljenju obstaja glede valovnih in korpuskularnih lastnosti popolna analogija med svetlobo in elektroni. Po Einsteinovi hipotezi imajo svetlobni kvanti valovne dolžine; λ impulz enak: $p = h/\lambda$. Katodne žarke pa tolmačimo kot tok z impulzom $p = mv$. De Broglie je z združitvijo teh dveh enačb združil korpuskularne in valovne lastnosti ter dobil:

$$\lambda = \frac{h}{m \cdot v}$$

Razlika med svetlobnimi in elektronskimi lastnostmi je v tem, da se valovanji fotona in elektrona moreta širiti z različnima hitrostma. Ista fizikalna stvarnost se lahko pojasni enkrat kot valovanje, drugičkrat pa kot tok delcev.

SCHRÖDINGERJEVA VALOVNO KVANTNA MEHANIČNA TEORIJA

Na de Broglievi osnovi je Schrödinger leta 1925 postavil atomsko kvantno mehaniko. Našel je občo enačbo, ki odreja gibanja elektronov v električnih in magnetskih poljih. Če je Heisenbergova matrica zajemala sliko planetnega sistema, je Schrödingerjeva enačba kazala atome obkoljene z atomskim valovanjem. Širina elektronskih valov daje atomu velikost. Ker elektronski valovi lahko nihajo le v majhnih prostorčkih okoli atomskega jedra, je nujno, da so diskontinuirani. Elektronski oblak okoli jedra ima niz ostro različnih oblik. Vsak takšen diskontinuirani val pa odgovarja nekemu stacionarnemu atomskemu stanju. Pojem elektronskega oblaka je naletel na določene težave. Če elektronski val pade na nagli porast potenciala, se bo del valovanja reflektiral, drugi del pa se bo širil v prvotni smeri. Takim valovom lahko pripisujemo tudi samo en elektron. Vendar se pri potencialnem skoku elektron ni razcepil. Ali se je reflektiral ali pa spustil naprej. Ta paradoks je rešil Max Bohr s statistično interpretacijo valovanja. Komponenti reflektiranega in nadaljevanega valovanja odredjata verjetnost, da elektron reflektira ali pa preide v potencial. Fiziki govorijo o valovni verjetnosti. Torej v atomistiki veljajo statistični zakoni.

Kvantna mehanika Heisenberga in Schrödingerja ima svoje meje. Toda kljub temu je uporabna v primerih, ko klasična mehanika zaradi diskontinuiranosti energije ne more rešiti določenih prepek. V klasični mehaniki je postavljena meja, ki izhaja iz končne in konstantne svetlobne hitrosti v relativnosti teoriji. Heisenberg in Schrödinger tega nista upoštevala pri kvantnih lastnosti materije. Ker hitrost elektronov ni velika, je bilo z nerezvizirano kvantno mehaniko mogoče pojasnjevati skoraj vse fizikalne pojave v mikrosvetu. Vendar niti ta kvantna mehanika ni bila popolnoma precizna. Pri vodikovih spektralnih linijah so odkrili, da vsaka linija sestoji iz več linij, ki so zelo skupaj, pa delujejo kakor ena sama.

Po Bohrovi teoriji je imel elektron dve osnovni lastnosti: električni naboj in maso. Tako predstava ni mogla zadovoljiti sestavljenosti spektralnih linij. Gołdsmith in Uhlenbeck sta podala hipotezo, po kateri elektron kroži okoli svoje osi in deluje kot majhen magnet. Dolgo se ni vedelo, ali je neskladje med kvantno mehaniko in eksperimenti povzročeno zaradi relativnostnega efekta ali zaradi magnetnega momenta.

DIRACOVA TEORIJA

To problematiko je razrešil Dirac, ki je ponazoril gibanje elektrona z enačbo, v kateri so bili združeni relativistični principi ter kvantna mehanika. Čeprav Dirac ni napravil nobene predpostavke o strukturi materije, je njegova teorija podajala magnetno strukturo elektrona. Magnetni moment se je tu pojavil kot posledica relativnostne teorije. Njegova teorija je objasnila vsa odstopanja stare kvantno mehanske teorije od prakse. Se več, postavila je nove zaključke o strukturi materije.

Postavil je hipotezo o pozitronu, ki ima enako maso kot elektron, je pa pozitivno nabit. Svetloba in elementarna telesa imajo valovne in korpuskularne lastnosti, vendar so fiziki eksistenčno razdvajali obe lastnosti. Dirac je podrl ta zid. Postavil je hipotezo, da je mogoča pretvorba med svetlobo in elementarnimi delci. Po Diracu lahko svetlobni kvant izgine, pri tem pa nastane par elektron-pozitron. Eksperimentalno so dokazali pravilnost njegove hipoteze. V Wilsonovi komori so se ob preletu — žarkov tvorili elektroni in pozitroni. Ta eksperiment je potrdil, do kakšne genialnosti se človeški um lahko povzpne.

Dirac je postavil nova spoznanja o prostoru. Zunaj niti vacuum ni absolutni nič, ker ima tudi ta svojstvene lastnosti, da se da paralizirati. Iz njega se dajo iztrgati elektroni; luknje, ki ostanejo, pa so pozitroni.

Kmalu so odkrili tudi negativne protone, ki so jih dobili v pospeševalnikih pri udarcih na atomska jedra.

Ugotovljena je bila variantnost fizičnih zakonov glede na zrcaljenje prostora. Če se elektron ogleduje v zrcalu, v njem vidi gibanje pozitrona. Če se koordinate obrnejo, se mora v fizikalnih zakonih spremeniti tudi predznak naboja, če želimo, da enačbe ohranijo veljavnost. S tem sta prostor in naboj globoko povezana v obsežnejšem zakonu, ki presega paritetno pozitivnega in negativnega naboja. Vprašanje je, če se lahko spreminja predznak tudi pri časovnih pojavih v atomu. Tega zaenkrat ta teorija ni pojasnila.

HEISENBERGOV PRINCIP NEDOLOČENOSTI

Tvorci kvantne mehanike so opazili bistveno razliko med eksperimenti v mikrosvetu in makrosvetu. Ko opazujemo gibanje vlaka, lahko zanemarimo pritisk svetlobe na njegovo površino. Drugače pa je, ko opazujemo gibanje elektrona, saj s sredstvom opazovanja bistveno vplivamo na spremembo njegovega stanja.

Iz mikroskopiranja vemo, da manjših delcev od valovne dolžine svetlobe, s katero opazujemo, ni mogoče zaznati. Zato uporabljamo svetlobo s čim krajšo valovno dolžino, da določimo položaj elektrona čim natančneje. Vendar pa se z večanjem svetlobne frekvence tudi vse bolj spreminja gibanje elektrona. Nedoločeno položaja elektrona je enaka valovni dolžini λ , impulz po obsevanju pa je nedoločen za impulz kvanta h/λ . Produkt nedoločeno položaja Δx in nedoločeno impulza Δp je enak Planckovi konstanti:

$$\Delta x \cdot \Delta p = h$$

Ta Heisenbergov odnos pokaže, do katere mere točnosti moremo istočasno določiti v nekem eksperimentu položaj in impulz delca.

V nobenem eksperimentu ni mogoče hkrati natančno odrediti hitrosti in položaja delca. V klasični mehaniki je prav v istočasnosti temeljila formulacija principa kazualnosti. Taka formulacija kazualnosti ni mogoča za atomski svet. Napačno je trditi, da je kvantna mehanika podrla princip determiniranosti. Današnja fizika ne more s svojimi aparati in eksperimenti prikazati začetnega stanja nekega atomskega sistema. Zato kvantna teorija ne postavlja tako stroge sheme kot klasična mehanika. Zakoni kvantne mehanike so nujno statistični. Lastnost statističnih zakonov pa je v tem, da prehajajo v stroge zakone, ko se število posameznih procesov zelo poveča. Kvantnih zakonov ne bi mogli postaviti, če ne bi za aparature in eksperimente veljali kazualni principi za makrosvet. Klasični princip determiniranosti in pa kvantna statistika sta dve nerazdružljivi obliki, pod katerima se v moderni fiziki pojavljajo zakonitosti sveta. Tako sem v grobem predstavil zakonitosti kvantne mehanike.

O NADALJNJEM ZNANSTVENEM RAZVOJU FIZIKE

Einstein je največji del svojega življenja posvetil reševanju velikega problema. Hotel je vse sile objasniti z enim samim univerzalnim zakonom. On je v svoji relativnostni teoriji uspešno rešil problem gravitacijske sile, vendar je bil nezadovoljen s tem problemom, da imamo za isto materijo več različnih sil. Silo gravitacije je prenesel na prostorsko-časovni model. Menil je, da bi po tej poti združil gravitacijsko silo z elektromagnetno. To mu ni uspelo.

Toda Einsteinovo verovanje v enostavnost materije ter verovanje, da se da vse sile objasniti z enim samim zakonom, je verjetno zelo pravilno. Tudi Boškovič je iskal takšen zakon in je mislil, da ga je odkril. Primeri kažejo, da znanost gre v tej smeri. Najprej sta bili v Maxwellovi elektromagnetni teoriji zajeti magnetna ter električna sila. S tem pa so bili združeni optični in sevalni pojavi. Nato je Einstein združil gravitacijo in energijo. V narodi pa sta še močna in šibka sila, ki delujeta le na subatomskega nivoju. Fizika Stephen Veinberg in Abdus Salam sta neodvisno eden od drugega združila dve od štirih osnovnih sil: elektromagnetno in slabo. Teorija kaže na vrsto fenomenov v fiziki visokih energij. Vendar niti četrta interakcija, gravitacijska, ni ostala ob strani.

Angleški fizik Stephen Hocking je namreč ob obdelavi črnih lukenj zaključil, da mora upoštevati poleg gravitacijske tudi kvantne lastnosti materije.

Pokazal je, da horizont črne luknje kaže na entropijo. Entropija je mera za neurejenost sistema in je tem večja, čim večja je kaotičnost. Pri tem se izgublja informacija o njenem stanju. V izoliranih sistemih velja po drugem zakonu termodinamike, da entropija lahko samo narašča. To pa se kaže v tem, da črna luknja pobira v svojem okolju maso in si s tem veča horizont.

Pri povečanju entropije se izgubljajo informacije o detaljnih stanjih na nivojih molekul ter atomov. Ker je entropija v odnosu s temperaturo z Boltzmann-Stefanovim zakonom, je Hocking zaključil, da mora imeti gravitacijsko polje vlogo temperature in da je s površino horizonta dogodkov vezana z enako relacijo.

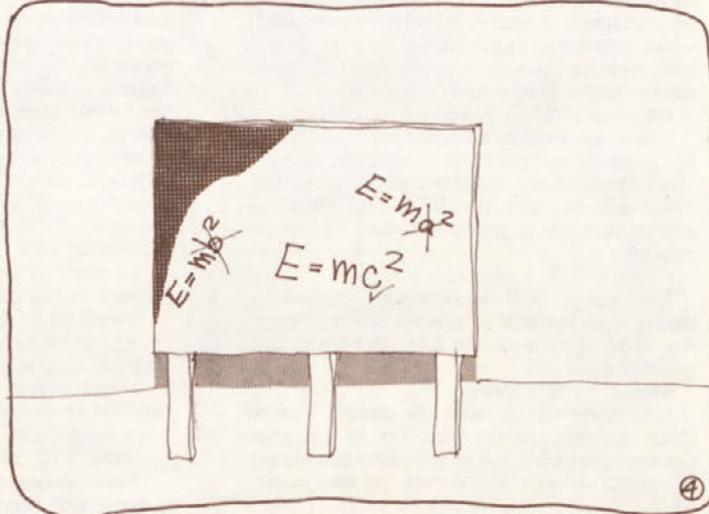
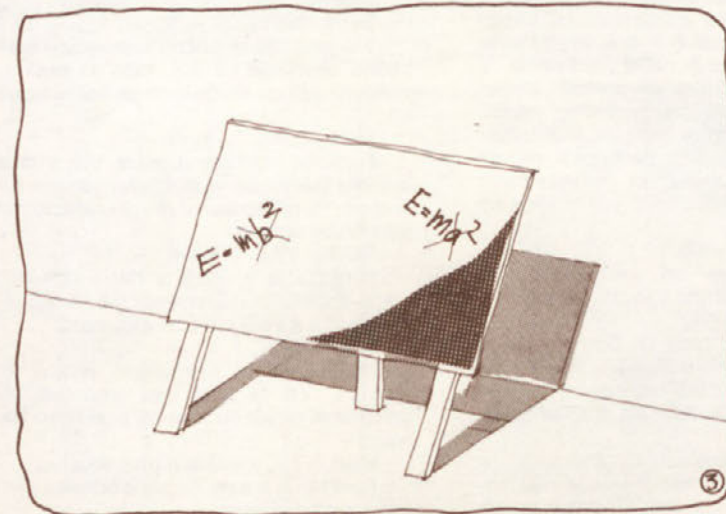
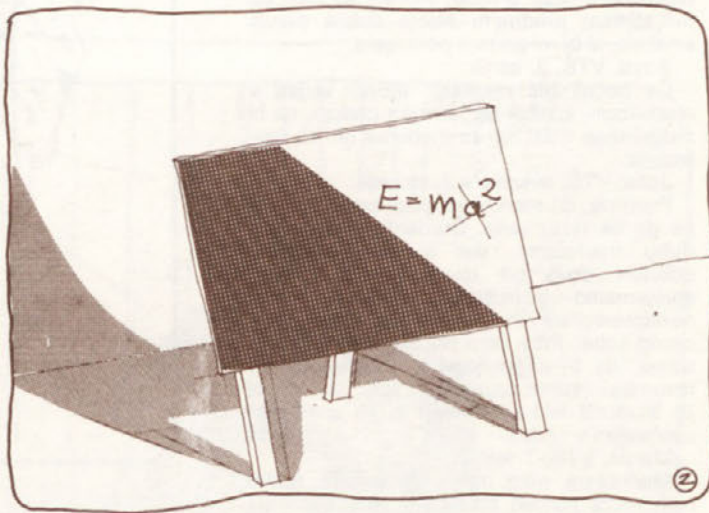
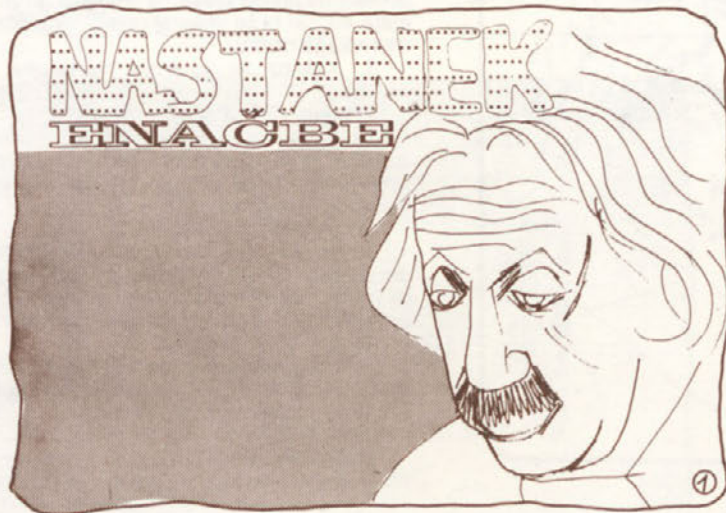
Hocking je zaključil, da mora za črno luknjo veljati zakon, analogen sevanju črnega telesa (Stefan-Boltzmannov zakon). Črna luknja naj bi kljub temu le sevala svetlobo. To je Hocking rešil tako, da je poiskal kvantne lastnosti materije. Če ima gravitacijsko polje kvantne lastnosti, potem jih ima v okolici črne luknje, kjer je polje močno. Polje ti lomi sam vakuum in proizvaja elementarne delce ter antidelce, kot jih delajo tudi druga polja. Nekateri delci imajo možnost, da pobegnejo iz horizonta, kar pomeni, da črna luknja zgublja maso ter da ni popolnoma črna. Mehanizem, kako polje dela, še ni znan, vendar je tu opažena velika zveza med termodinamiko, kvantno mehaniko ter teorijo gravitacije. Spekter črne luknje naj bi bil podoben spektru sevanja črnega telesa.

Črna luknja je opisana samo s tremi fizikalnimi količinami: z maso, na elektnem in rotacijsko energijo. To pomehi, da vsa materija, ki pade na črno luknjo, izgubi svojo identifikacijo. Izgubijo se informacije o njej. To se tudi odraža na vrsti teles, ki naj bi jih črna luknja emitirala. Spekter sevanja črnega telesa je statističen, kar pomeni, da ne moremo predvideti, kaj bo izšlo iz črne luknje. Iz črne luknje bi lahko bil emitiran tudi izvod Katedre (ali pa vi, dragi bralec), le da je verjetnost zelo zelo majhna. Najverjetnejši je, kakor v termodinamiki, le statistični, termični spekter.

Hocking je iz tega izločil nov princip: princip ignoracije, ki se od Heisenbergovega razlikuje v tem, da ni moč predvideti pri emisiji črne luknje niti položaja niti hitrosti delca. Predvideti je mogoče samo verjetnost emisije.

Hocking je dejal, da se je Einstein dvakrat zmotil, ko je rekel: »Bog se ne igra s kockami«. Razen tega, da se z njimi igra, jih tudi tako vrže, da ji ni moč videti.

Danes gravitacijsko teorijo poskušajo pazljivo dopolniti z elektromagnetno teorijo. Znanstveniki so šli obratno pot kot Einstein ter so začeli pri kvantni mehaniki, v kateri so želeli razviti gravitacijo. S pomočjo najsplošnejših principov simetrije so razvili teorijo o univerzalnem polju, iz katerega izhajajo vse štiri poznane interakcije. Polje je imenovano supergravitacijsko polje, simetrija ki izhaja pa supersimetrija. Ta simetrija je tako vseobsežna da povezuje celo popolnoma ločene delce bozone in fermione. Na makroskopskem svetu se supergravitacija odraža v relativni teoriji, v mikroskopskem ali kvantnem nivoju pa se od makroskopske znatno razlikuje. Ta teorija se še razvija. Zanj ne moremo vedeti, ali bo izpolnila pričakovanja. Človeštvo je pred novimi znanstvenimi podvigi, ki bodo gotovo spremenili odnose med človekom in okoljem ter družbo.

marksizem in univerza

Konec februarja bo marksistični center univerze v Mariboru v sodelovanju z marksističnim centrom univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, organiziral znanstveni simpozij na temo Marksizem in univerza.

Kot skromen prispevek k tej temi je naše uredništvo izvedlo minianketo med mariborskimi študenti. Naš namen je bil „slišati glas ljudstva“, ki je v takih primerih posebej zanimiv in bi lahko bil določena protitež visoko donečim teoretskim razpravam, ki jih je po dosedanjih izkušnjah normalno pričakovati na simpoziju.

Odgovore anketiranih je skoraj dobesedno zapisal Lucijan Vihar.

1. Kaj pričakuješ od marksizma na univerzi?

Branko, VTŠ, 3. letnik:

Mislím, da bi mi marksizem predvsem moral dajati teoretično podlago in me s tem usmerjati na poti vključevanja v našo družbo. To od marksizma pričakujem, vendar v praksi ni tako. Šola bi morala pripraviti ljudi k večji zrelosti, kajti le tako bodo na tem področju (vključevanje v družbo) lahko dosegli neke rezultate.

Maja, VTŠ, absolventka 1. stopnje:

Pričakujem, da se bom naučila boljše razumevati našo družbo, moram pa reči, da pri samem predmetu nisem dobila pravih smernic, ki bi mi pri tem pomagale.

Boyd, VTŠ, 3. letnik:

Če hočeš biti marksist, moraš verjeti v marksizem, kolikor pa poznam prakso, ne bi mogel tega trditi niti za študente niti za profesorje.

Jože, VTŠ, absolvent 2. stopnje:

Pravimo, da marksizem poznamo, v bistvu pa ga ne razumemo. Študenti ne živimo v duhu marksizma, vse preveč postajamo odtujeni drug od drugega, vse preveč sprejemamo potrošniško mišljenje, smo nezainteresirani in apatični do dogajanja okrog sebe. Prav zato pričakujem od marksizma, da bi pripomogel k približevanju in razumljivi razlagi teoretičnih tez, tako da bi jih študenti lahko razumeli in jih znali tudi uveljavljati v praksi.

Martin, VTŠ, 1. letnik:

Marksizem nam mora biti vodilo, nuditi nam mora pomoč pri lažjem opredeljevanju za reševanje določenih problemov, s katerimi se srečujemo v praksi. V mislih imam predvsem mladinske organizacije, katerih delo je zelo neživljenjsko in kjer večkrat ne znajo oceniti bistva študentskih problemov.

Bernarda, VEKŠ, 4. letnik:

Razen pri izrazito marksističnih predmetih, kot je na primer politična ekonomija, ni čutiti marksizma, torej poučevanja o marksističnem delu ni praktično nikjer, zato v bodoče pričakujem večjo povezavo med teorijo in prakso.

Hilda, VEKŠ, 1. letnik:

Marksizem služi razumevanju zgodovine delavskega razreda in razvoja samoupravljanja. Mislím, da je naloga šole, da nam to tudi praktično pokaže.

Marko, VPŠ, 1. letnik:

Naš sistem je zgrajen na osnovi vodilne vloge delavskega razreda. Da bi ga znali pravilno razumeti, ga je potrebno proučevati in naloga univerze je, da nam pri tem pomaga.

Maja, VEKŠ, 1. letnik:

Pričakujem več praktičnega marksizma, ne pa zgolj citatov klasikov. Kar preberem v knjigi, si v praksi ne morem predstavljati, tako da je učenje marksizma le golo „pifljanje“ za izpit. Mislím, da to ni namen marksizma.

Vojo, VTŠ, absolvent 1. stopnje:

Predvsem gre za pravičen pristop k delu. S pomočjo marksizma spoznaš, kako je bilo prej in kako je zdaj, glede na družbeno-ekonomski odnos. Po mojem mišljenju je naloga marksizma v tem, da te nauči odpravljati napake in pomanjkljivosti iz preteklosti.

Zlatka, VPŠ, 1. letnik:

Naloga marksizma je pripraviti študenta, da se bo znal pravilno vključiti v družbeno delo in da bo razumel samoupravljanje.

Rihard, VPŠ, 1. letnik študija ob delu:

Mislím, da je zelo pomembno dati večji poudarek družbeni praksi in bolj temeljitemu pojasnjevanju določenih načel marksizma. V šolskem gradivu najdemo vse premalo primerov, kako uveljavljati marksizem v praksi. Nalogo univerze vidim v tem, da študentom to omogoči s tem, da v pedagoški proces vključuje čimveč praktičnih in uporabnih predmetov. 2. Kakšne koristi ima družba od učenja marksizma?

Branko, VTŠ, 3. letnik:

Družba pričakuje od inteligence, da usmerja razvoj socializma v duhu marksizma.

Boyd, VTŠ, 3. letnik:

Korist se kaže v tem, da človek spozna razkorak med teorijo in prakso kot tudi načine kako se v praksi približati teoretskim predpostavkam ter tako lažje razumeti družbenopolitično življenje.

Jože, VTŠ, absolvent 2. stopnje:

Največje bogastvo naše družbe je v ljudeh, ki imajo širši pogled na svet. Ti imajo prilož-

nost primerjave družbenopolitičnega sistema in samostojnega razmišljanja. Sposobni so samostojnega sprejemanja sklepov in pravičnega odločanja med dobrim in slabim. Študenti žal vse premalo poglobljeno razmišljamo o vsem tem, šola pa nas tudi ne pripravlja dovolj temeljito.

Bernarda, VEKŠ, 4. letnik:

Izhodišče za reševanje problemov je v smernicah, ki jih daje marksizem. S tem so lažje razumljiva bistva problemov, katere rešujemo, ne dajo pa se reševati samo s pomočjo citatov.

Simona, PA, 1. letnik:

Koristnost vidim v tem, da se delavci lažje vključujejo v družbenopolitične organizacije in v samoupravljanje.

Marko, VTŠ, 1. letnik:

Koristnost je v učenju, ker to spodbuja ljudi k vključevanju v delegatski sistem.

Maja, VEKŠ, 1. letnik:

Družba od nas predvsem pričakuje dobre rezultate pri delu, te pa lahko dosežemo le, če smo seznanjeni s temeljnimi filozofskimi načeli marksizma. Dvomim pa, da je koristno guljenje na pamet, ki pa je trenutno na univerzi zelo prisotno.

Vojo, VTŠ, absolvent 1. stopnje:

Pravilno razumeti neki problem pomeni tudi, bolje ga rešiti. Marksizem prispeva k boljšemu razumevanju samoupravnih družbenih tokov in dogajanj. V praksi to pomeni zvišano storilnost, večjo delovno zavest in večjo odgovornost.

Zlatka, VPŠ, 1. letnik:

Družbena koristnost se kaže v tem, da ljudje bolj spoznavajo samoupravljanje.

Rihard, VPŠ, 1. letnik:

Naša družba brez poznavanja marksizma ne bi mogla obstajati, ker ne bi vedeli, kaj pomeni na primer presežna vrednost, profita mera itd., in bi še vnaprej ostalo izkoriščanje delavskega razreda.

3. Kakšna je funkcija marksizma na univerzi?

Branko, VTŠ, 3. letnik:

Zdi se mi, da je osnovna naloga študente aktivirati in jih spodbuditi k boljšemu vključevanju v družbenopolitično življenje. Žal pa v praksi še zdaleč ni tako.

Boyd, VTŠ, 3. letnik:

Zame so zelo pomembni medčloveški odnosi med študenti in profesorji, zato sodim, da je najpomembnejša naloga marksizma prav v urejevanju dobrih medsebojnih odnosov.

Martin, VTŠ, 1. letnik:

Funkcija marksizma bo zadovoljivo izpolnjena takrat, ko bo vsem dovolj jasen marksistični pogled na svet.

Jože, VTŠ, absolvent druge stopnje:

Pedagoški proces mora biti organiziran tako, da sta teorija in praksa medsebojno usklajeni. V tem vidim osnovno funkcijo marksizma.

Bernarda, VEKŠ, 4. letnik:

Vse premalo se občuti kakršnokoli marksistično delovanje na šoli, tako da mislim, da osnovna naloga marksizma na šoli ni izpolnjena.

Simona, PA, 1. letnik:

Funkcija marksizma mora biti v dajanju splošne izobrazbe in razgledanosti kot tudi v možnostih primerjave z drugimi ekonomsko-političnimi sistemi.

Marko, VPŠ, 1. letnik:

Funkcija je v vzgoji v duhu samoupravnega socializma. Študente pa je potrebno spodbuditi k večji politični aktivnosti.

Maja, VEKŠ, 1. letnik:

Mislím, da bi marksizem izpolnil svojo funkcijo, če bi znal dati smernice, kako spremeniti naučeno v nekaj praktično koristnega.

Vojo, VTŠ, absolvent prve stopnje:

Funkcija je v tem, da poda človeku marksistični svetovni nazor.

